

JAPONYA'DA GERÇEKLEŞTİRİLEN BİLDİRİME DAYALI BOŞANMALARIN (KYOUGI RIKON) 5490 SAYILI NÜFUS HİZMETLERİ KANUNU M. 27/A KAPSAMINDA TESCİLE ELVERİŞSİZ OLDUKLARI TEZİ

*An Argument for the Non-Registrable Character of Mutual Consent Divorces
(Kyougi Rikon) Carried in Japan When Submitted Under the Regime
of Civil Registration Services Act No. 5490, Article 27(A)*

Onur Can SAATCIOĞLU*

Özet

5490 Sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu (NHK), öngörülmuş bazı şartları taşımaları halinde yabancı mahkemelerce veya idarî makamlarca verilmiş boşanma kararları ile evliliğin butlanı, iptali ve mevcut olup olmadığına ilişkin kararların Türkiye’de nüfus kütüğüne tescil edilmelerine imkân vermektedir. Japonya’ya özgü bildirim dayalı boşanma usulünün varlığı Türk doktrininde yıllardır bilinmekte olup, idarî makam kararı ile boşanma olgusuna bir şekilde temas eden çoğu eserde bu usülden de kısaca bahsedildiği görülmektedir. Bu çalışma ise, NHK m.27/A hükmünde aranan şartların önemli bir kısmının Japonya’da gerçekleştirilen bildirim dayalı boşanmalar bakımından sağlanmadığına dikkat çekmek, bir başka deyişle mevcut NHK sistemi kapsamında bunların Türkiye’de nüfus kütüğüne tescile elverişli olmadıkları tezini savunmak amacıyla kaleme alınmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde, sistemin temel yapısı hakkında bilgi verilmektedir. Bu kapsamda, geçerli bir boşanmadan söz edilebilmesi için varlığı aranan şartlardan bahsedilmiş ve sistemin yabancılik unsuru içeren evlilikler bakımından kullanımı üzerinde durulmuştur. Ardından, diğer çağdaş hukuk düzenleri ile kıyaslandığında belki de dünya üzerindeki en kolay boşanma usulü olabileceği ileri sürülen bu sistemin sorunlu yönleri ayrı alt başlıklar halinde detaylı olarak incelenmişlerdir. Çalışmanın ikinci bölümü, ilk bölümde mercek altına alınan sorunlu yönler ışığında bildirim dayalı boşanmaların NHK m.27/A kapsamında tescile elverişsizliği meselesi hakkındadır. Öncelikle, Türkiye’nin Japonya’daki dış temsilciliklerinin kendilerine yapılan başvurular bakımından takip ettikleri uygulama hakkında bilgi verilmiştir. Ardından, NHK m.27/A hükmünde aranan tescil şartları içerisinde bildirim dayalı boşanmalar bakımından özellik arz edenler üzerinde ayrı ayrı durulmuştur. Son olarak, mevcut uygulamanın devamı halinde gündeme gelebilecek tek taraflı boşanmaların tescili ihtimaline değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nüfus Hizmetleri Kanunu, boşanmanın tescili, japon hukuku, kesinleşme, tek taraflı boşanma, anlaşmalı boşanma.

- Bu makale Etik Kurul iznine tabi değildir/This article is not subject to Ethics Committee permission.
- Makale Geliş Tarihi/Article Received Date: 25.11.2024
- Yayın Kurulu Kabul Tarihi/Editorial Board Acceptance Date: 08.01.2025

* Dr. Öğr. Üyesi, Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı, oestr@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-4894-3422>.

Değerli zamanlarından fedakârlık göstererek bu çalışmayı büyük bir titizlikle değerlendiren sayın hakemlere ve yayına hazırlık sürecinde göstermiş oldukları özen için Dergi editörlüğünün değerli üyelerine çok teşekkür ediyorum.

Abstract

Pursuant to the Civil Registration Services Act (Law No. 5490, CRSA), divorce decrees, annulments, declarations of nullity, and determinations regarding the existence or non-existence of marriages issued by foreign courts or administrative authorities may be registered in Turkey's civil registry, provided that the prescribed conditions are fulfilled. Among Turkish legal scholars, the existence of Japan's "mutual consent divorce" procedure is well-established knowledge. The mechanism is frequently cited in scholarly works addressing divorces conducted by administrative authorities, although often without extensive analysis or detailed examination. This study aims to highlight that a significant number of the conditions stipulated in Article 27/A of the CRSA are not fulfilled in the context of mutual consent divorces carried out in Japan. Accordingly, it argues that such divorces do not meet the criteria for registration under the Act. The first part of the study outlines the fundamental structure of the Japanese mutual consent divorce system, detailing the conditions required for a valid divorce. The purported simplicity of this procedure, often considered one of the most straightforward divorce mechanisms globally, is critically analyzed, with its deficiencies subjected to detailed scrutiny under separate subheadings. The second part focuses on the issue of the non-registrability of mutual consent divorces under Article 27/A of the CRSA. Particular attention is given to the problematic aspects identified in the preceding analysis. The practices of Turkish consulates in Japan concerning applications for the registration of such divorces are examined, highlighting practical issues. Subsequently, the study analyzes the registration requirements set out in Article 27/A, specifically in relation to mutual consent divorces. Finally, the paper considers the potential implications of continuing the current practice, particularly the possibility of registering unilateral divorces, and reflects on the broader challenges this poses within the framework of Turkish law.

Keywords: Civil Registration Services Act, divorce registration, japanese law, finality, unilateral divorce, mutual consent divorce.

AMAÇ VE KAPSAM

5490 Sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu (NHK),¹ öngörölmüş bazı şartları taşımaları halinde yabancı mahkemelerce veya idarî makamlarca verilmiş boşanma kararları ile evliliğin butlanı, iptali ve mevcut olup olmadığına ilişkin kararların Türkiye'de nüfus kütüğüne tescil edilmelerine imkân vermektedir. 2017 yılında getirilmiş olan² bu sistem, kapsam dâhilindeki yabancı mahkeme kararları bakımından Türk mahkemelerinde ayrıca tanıma prosedürünün işletilmesi zorunluluğunu ortadan kaldırmıştır.

Ayrıca, yabancı idarî makamlarca verilmiş kararların zaten Türk mahkemeleri önünde tanıma-tenfiz talebine konu edilmeleri mümkün olmadığından, 2017 tarihli sistem ile birlikte, bunlar açısından önceleri az sayıda istisna haricinde mümkün olmayan³ bir mahkeme dışı hüküm ve sonuç doğurma yolu da ihdas edilmiştir. Sis-

¹ 5490 Sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu, 29.04.2006 tarih ve 26153 sayılı Resmi Gazete.

² 17.04.2017 tarih ve 690 karar sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemelerin Yapılması Hakkında Kanun Hükümünde Karamame m.4 hükmü ile Nüfus Hizmetleri Kanunu'na 27/A maddesi eklenmiştir.

³ İstisnalar arasında şu örneklerin verilmesi mümkündür: Nüfus Hizmetleri Kanunu m. 30; Mavi Kartlılar Kütüğü ve Beyan Edilen Nüfus Olaylarının Tutulması Hakkında Yönerge m. 7. Ayrıca, Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası antlaşmalar kapsamında gündeme gelen istisnalar için bkz. Ebru Şensöz, 'Türkiye'nin Taraf Olduğu Bazı Milletlerarası Sözleşmeler Çerçevesinde Doğrudan Tanıma Usûlü' (2012) 11(22) 10. Yıl'a Armağan İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 389-444.

temin temelini oluşturan NHK m. 27/A hükmü, yürürlüğe giriş tarihinden bugüne kadar iki defa değiştirilmiş,⁴ aynı süre zarfında bir yönetmelik (Yönetmelik) çıkarılmış⁵ ve Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından uygulamaya yol göstermek üzere bir açıklama (Açıklama) yayımlanmıştır.⁶

Bahse konu sistem, doktrinde kapsamlı şekilde incelenmiştir. Tescil için aranan şartlar pek çok eserde ayrı alt başlıklar halinde özel olarak ele alınmış, tescilin hukukî niteliği; birlikte başvuru şartının yerindeliği; yetkili makam ibâresinin nasıl yorumlanması gerektiği; kamu düzenine aykırılık incelemesinin idare uhdesine bırakılmış olmasının yerindeliği; sistem kapsamında tescilin mahkemelere yapılacak tanıma başvurusu için bir ön-şart teşkil edip etmediği; muhtemel kanun yolları vb. pek çok husus üzerinde detaylı şekilde durulmuştur.⁷

İdari makam kararı ile gerçekleşenleri de içerecek şekilde tüm mahkeme dışı boşanma türleri⁸ açısından sıklıkla gündeme getirilen bir örnek, Japon hukukunda yer alan ‘bildirime dayalı boşanma sistemi’dir (*kyōgi rikon seido* 協議離婚制度).⁹

⁴ 7077 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanun, 08.03.2018 tarih ve 30354 sayılı Resmi Gazete; 7226 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 26.03.2020 tarih ve 31080 sayılı Resmi Gazete.

⁵ Yabancı Ülke Adli veya İdari Makamlarınca Verilen Kararların Nüfus Kütüğüne Tescili Hakkında Yönetmelik, 07.02.2018 tarih ve 30325 sayılı Resmi Gazete.

⁶ İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından 08.03.2018 tarihinde yayımlanan Yabancı Ülke Adli veya İdari Makamlarınca Verilen Kararların Tesciline Yönelik Açıklama, daha sonra 7226 Sayılı Kanun ile yapılan değişikliğe istinaden 05.05.2020 tarihinde güncellenmiştir. Bkz. <https://www.nvi.gov.tr/kurumlar/nvi.gov.tr/mevzuat/nufusmevzuat/talimat/nufusislemeleri/07052020-Yabanci_ülke_Adli_veya_idari_Makamlarinca_verilen_Kararlarin_Tescili2020_2.pdf> (Erişim: 10.10.2024).

⁷ Sistem hakkında detaylı açıklamalar için bkz. Burak Huysal, ‘Nüfus Hizmetleri Kanunu Kapsamında Yabancı Boşanma Kararlarının Doğrudan Tescili’ (2017) 37(2) MHB 473-507; Uğur Tütüncübaşı, ‘Yabancı Kararların Türk Hukukunda Tanınması Konusunda 690 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Düzenlenen Yenilikler (2017) 19(2) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 103-127; Lale Ayhan İzmirlî, ‘Nüfus Hizmetleri Kanunu Madde 27/A Çerçevesinde Yabancı Ülkelerde Verilen Boşanma Kararlarının İdari Yoldan Tanınması’ (2018) 22(4) Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 67-126; Cemil Güner, ‘Türk Hukukunda Yabancı Boşanma Kararlarının Tanıma Kararı Alınmaksızın Tescili’ (2019) 9(2) Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 299-325; Vildan Sezişli, ‘Yabancı Ülkelerin Adli veya İdari Makamlarınca Verilen Boşanma Kararlarının Nüfus Hizmetleri Kanunu m.27/A Çerçevesinde Tanınması İçin Öngörülen “Kararla İlgili Türkiye’de Açılmış ve Halen Devam Eden veya Reddedilmiş Dava Bulunmaması Şartı”nın Değerlendirilmesi’ (2022) 42(1) PPIL 249-291; Duygu Kaynakçioğlu, *Evliliğin Sona Ermesine İlişkin Yabancı Adli ve İdari Kararların Nüfus Kütüğüne Doğrudan Tescili* (Seçkin 2021); Ebru Şensöz Malkoç, *Aile Hukukuna İlişkin Yabancı Kararların Tanınması* (On İki Levha 2017).

⁸ Çalışmada ‘mahkeme dışı boşanma’ (*außergerichtliche Scheidung*) kavramı, bünyesinde ‘idari makam önünde’ veya ‘idari makamın katılımı’ ile gerçekleşen boşanmaları (*Scheidung vor einer Behörde / Scheidung unter Mitwirkung von einer Behörde*) da içerecek şekilde bir çatı kavram olarak kullanılmıştır. Kavram hakkında detaylı bilgi için bkz. Merve Ürem Çetinel ve Biset Sena Güneş, ‘Mahkeme Dışı Boşanma Kurumu ve Türk Hukukunun Bu Kuruma Yaklaşımı’ (2020) 1 Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi 313.

⁹ Farklı eserlerde ‘*kyōgi rikon*’ veya ‘*kyōgi rikon*’ şeklinde de yazılabilmektedir. Çalışmamızda, hem

Salt kelime anlamı esas alındığında ‘müşterek irade ile boşanma’ veya ‘anlaşmalı boşanma’ şeklinde Türkçe’ye çevrilebilecek bu usûlün varlığı Türk doktrininde yıllardır bilinmekte olup, idarî makam kararı ile boşanma olgusuna bir şekilde temas eden çoğu eserde bu usûlden de kısaca bahsedildiği görülmektedir.¹⁰

Bildirime dayalı boşanma sisteminde, eşlerin boşanma iradelerini içerdiği varsayılan matbû bir bildirim formu belediyedeki görevli tarafından teslim alınmakta ve o an itibariyle boşanma gerçekleşmektedir. Süreç boyunca mahkemeler herhangi bir rol üstlenmemektedirler. Dolayısıyla, ilk bakışta söz konusu boşanmaların diğer şartları da sağlamaları kaydıyla NHK m.27/A hükmü kapsamında Türkiye’de tescile elverişli birer idarî makam kararı teşkil ettikleri pekâlâ düşünülebilir. Nitekim, doktrinde aksi yönde herhangi bir görüş saptanamadığı gibi, Açıklama ekinde yer alan ve ülkelere göre boşanma kararı vermeye yetkili makamları gösterir mer’i listede, Japonya açısından belediyelerin söz konusu yetkiyi haiz olduklarına işaret edilmektedir.¹¹ Daha da önemlisi, uygulamaya bakıldığında, bildirime dayalı boşanmaların Japonya’daki dış temsilciliklerimiz tarafından nüfus kütüğüne kolaylıkla tescil edildikleri bilinmektedir.¹²

Bu çalışma, NHK m.27/A hükmünde aranan şartların önemli bir kısmının Japonya’da gerçekleştirilen bildirime dayalı boşanmalar bakımından sağlanmadığına dikkat çekmek, bir başka deyişle mevcut NHK sistemi kapsamında bunların Türkiye’de nüfus kütüğüne tescile elverişli olmadıkları tezini savunmak amacıyla kaleme alınmıştır. An itibariyle bu boşanmaların nüfus kütüğüne tescilinde herhangi bir zorlukla karşılaşılmamakta, özellikle Japonya’daki dış temsilciliklerimiz, kendilerine yapılan başvurular hakkında hızlı ve kolay şekilde işlem yapmaktadırlar. Halbuki, Japon maddî hukukuna göre bildirime dayalı boşanmaların kesinleşmesinden bahsedilememektedir. Dahası, belediye tarafından yapılan ve boşanmanın gerçekleşmesini sağlayan işlem, ‘idarî makam tarafından verilen karar’ olarak kabul edilmemektedir.

gerçek telaffuza uygun olduğu hem de Japonca klavye ile aranmak istendiğinde doğru yazıma karışık geldiği için ‘*kyougi rikon*’ şeklinde bir transkripsiyon tercih edilmiştir.

¹⁰ Nuray Ekşi, *Milletlerarası Özel Hukukta Medeni Olmayan Evliliklerin ve Adli Olmayan Boşanmaların Tanınması* (Beta 2012) 79, 80; Ayfer Uyanık Çavuşoğlu, *Türk Milletlerarası Özel Hukukunda Boşanma* (Beta, 2006) 26, 27; Çetinel ve Güneş (n8) s.317 dipnot33; Sezen Gürhan, *Türk Hukukunda Yabancı Boşanma Kararlarının Tanınması ve Tescili - Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi* (Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2019) 74; Ayhan İzmirli (n7) 77; Huysal (n7) 477; Richard Feld, *Çifte Vatandaşların Evlenme ve Boşanmalarının Hukukî Sonuçları* (Yetkin, 2024) 48. Doktrinde Ekşi, Tokyo Büyükelçiliği Konsolosluk Şubesi’nce düzenlenmiş 2006 tarihli bir boşanma belgesi tercümesi de yayınlamıştır. Bkz. Ekşi (n10) 551.

¹¹ Açıklama ekinde yer alan listede, Japonya ile ilgili olarak “Anlaşmalı boşanmalar belediyeler tarafından yürütülmektedir” şeklinde bir ifade mevcuttur. Bkz. Açıklama Ek-11 <https://www.nvi.gov.tr/kurumlar/nvi.gov.tr/mevzuat/nufusmevzuat/talimat/nufusislemeleri/07052020-Yabancı_ulke_Adlî_veya_idarî_Makamlarin_verilen_Kararlarin_Tescili2020_2.pdf> (Erişim: 10.10.2024).

¹² Bkz. Aşağıda, ‘Türkiye’nin Tokyo Büyükelçiliği Konsolosluk Şubesi’ndeki Uygulama’ alt başlığı.

NHK m.27/A hükmünün açık lafzında aranan bu iki şartın sağlanmayışına ek olarak, sistem ayrıca eşinin rızası olmamasına rağmen bir kimsenin tek taraflı olarak boşanabilmesine elverişli bir yapıya sahiptir. Yukarıda kelime anlamının ‘müşterek irade ile boşanma’ olduğunu belirttiğimiz bu usul, ifadenin zihinlerde oluşturduğu izlenimin tam tersine, tarafların gerçek iradelerinin hiçbir şekilde teyit edilmemesi ve bu sebeple uygulamada tek taraflı boşanmalar için kullanılıyor olması gibi sebeplerle bizzat Japon yazarlarca ciddi şekilde eleştirilmektedir. Çalışma ile birlikte, bugüne kadar sadece ana hatlarıyla tasvir edilmiş olan bildirim dayalı boşanma sistemi Türk doktrininde ilk defa özel bir incelemeye konu edilmekte¹³ ve bildirim dayalı boşanmaların NHK ile hem lafız hem de amaç yönlerinden açık uyumsuzluk barındıran özelliklerine ilk defa dikkat çekilmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde, sistemin temel yapısı hakkında bilgi verilmektedir. Bu kapsamda, geçerli bir boşanmadan söz edilebilmesi için varlığı aranan şartlardan bahsedilmiş ve sistemin yabancılık unsuru içeren evlilikler bakımından kullanımı üzerinde durulmuştur. Ardından, diğer çağdaş hukuk düzenleri ile kıyaslandığında belki de dünya üzerindeki en kolay boşanma usulü olabileceği ileri sürülen¹⁴ bu sistemin sorunlu yönleri ayrı alt başlıklar halinde detaylı olarak incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümü, ilk bölümde mercek altına alınan sorunlu yönler ışığında bildirim dayalı boşanmaların NHK m.27/A kapsamında tescile elverişsizliği meselesi hakkındadır. Öncelikle, Türkiye’nin Japonya’daki dış temsilciliklerinin kendilerine yapılan başvurular bakımından takip ettikleri uygulama hakkında bilgi verilmiştir. Ardından, NHK m.27/A hükmünde aranan tescil şartları içerisinde bildirim dayalı boşanmalar bakımından özellik arz edenler üzerinde ayrı ayrı durulmuştur. Son olarak, mevcut uygulamanın devamı halinde gündeme gelebilecek tek taraflı boşanmaların tescili ihtimaline değinilmiştir.

NHK sisteminin daha önce detaylı incelemelere konu kılınmış olmasından hareketle, çalışmanın hâlihazırda geniş olan kapsamının daha da genişletilmesi arzu edilmemiş, bu sebeple sistemin genel yapısına ilişkin açıklamalar inceleme konumuzun anlaşılmasında kolaylık sağlama amacı ile sınırlı bir kapsamda tutulmuştur.

¹³ Türkçe olanlar hariç çalışmada faydalanılmış tüm kaynaklar Latin alfabesi kullanmayan bir yazı sistemi ile kaleme alınmış oldukları için bir transkripsiyon faaliyeti (romanization) yapılması gereği duyulmuş, bu amaçla *waapuro* heceleme sistemi kullanılmıştır. İfadelerin kaynak dildeki yazımları hem metin içerisinde hem de kaynakça kısmında ayrıca parantezler içerisinde sunulmuş, fakat dipnotlar açısından yalnızca Latin harfleri ile yazım tercih edilmiştir.

¹⁴ Tadaki Matsukawa, *Minpou - Shinzoku/Souzoku* (Dai 7 Han, Yuuhikaku 2022) 75. Benzer yönde bkz. Takako Kawamura, *Kazokuhou no Michi Annai* (Houritsu Bunkasha 2018) 63, 64; Takeshi Kojima, Satoko Date ve Hideo Mizutani, *Gendai Kazoku no Hou to Jitsumu* (Nihon Kajo Shuppan 2015) 212; Haruo Kuguminato, ‘Dai 4 Shou’ Haruo Kuguminato, Fukuji Ochiai ve Katsuya Kasahara içinde, *Hanrei Kazokuhou* (Seibundou, 2010) 57; Chika Takenaka, ‘Dai 3 Shou’ Makinori Gotou, Masahiko Takizawa ve Naoya Katayama (ed) içinde, *Purosesu Kougi Minpou VI - Kazoku* (Shinsansha 2024) 44; Naoko Kano, ‘Dai 3 Shou’ Mika Aotake, Yasuhiko Watanabe, Naoko Kano, Kiyoko Nishi, Tokiyo Shimizu ve Sakiko Miyamoto içinde, *Shin Haiburiddo Minpou 5 - Kazokuhou* (Dai 2 Han, Houritsubunkasha 2024) 66.

Belirtmek gerekir ki, sistemin bazı unsurları doktrinde eleştiri ve tartışma konusu yapılmıştır. Bu hususları merak edenlerin, kaynakça kısmında yer verilen detaylı incelemelere başvurularında fayda vardır.

I. BİLDİRİME DAYALI BOŞANMA SİSTEMİ

A. Tarihçe

Japon hukukunda boşanma kurumuna bakış, Hristiyanlık etkisiyle şekillenen Avrupa örneğinden farklı bir gelişim seyri izlemiştir.¹⁵ Temel farklılık, boşanma sürecine bir üst otoritenin katılımı noktasında ortaya çıkmıştır. Mahkemeleri aracılığıyla devletin veya ruhban sınıfı aracılığıyla kilisenin boşanma kararında söz sahibi olduğu Avrupa devletlerinden farklı olarak, Japonya'da en erken dönemlerden itibaren ailenin mahremiyetini¹⁶ önceleyen ve devletin her tür aile içi ilişkiye -bu kapsamda boşanma sürecine de- müdahale etmekten kaçındığı bir anlayış egemen olmuştur. Bu yaklaşım ise, boşanmanın taraf iradeleri ile gerçekleştiği bir uygulamaya vücut vermiştir.

Edo döneminde (1603-1868) kocaların tek taraflı bir irade beyanı ile eşlerini boşayabilmeleri mümkün idi. Boşanmak isteyen koca, eşine onun ileride yeniden evlenebilmesini mümkün kılan ve *mikudarihan* (三行半) adıyla bilinen bir boşanma belgesi verirdi.¹⁷ Bu belge eşlerin akrabaları arasında yapılan istişareler neticesinde tanzim edilmekte idi.¹⁸

Diğer taraftan, kadın eşin boşanma talebinde bulunabilmesi sadece kocanın gaiplik hali ile sınırlı olduğundan, kadınların benzer bir usûlde kocalarını boşayabilmeleri mümkün değildi.¹⁹ Bu mutlak eşsizlik durumu, özellikle kocanın boşanmaya yanaşmadığı hallerde pek çok kadını evden kaçarak Budist tapınaklarına sığınmak mecburiyetinde bırakmıştır. Zaman içerisinde 'ilişki kesme tapınakları' (*enkiridera* 縁切り寺) şeklinde isimlendirilmeye başlanan bu kuruluşlar, kocayı boşanmaya zorlayabildikleri için uzunca bir süre kadınlar lehine tek çözüm yolu olarak varlığını sürdürmüştür.²⁰

¹⁵ Takenaka (n 14) 42.

¹⁶ Michiko Ishii, 'Part 2 - III' in Yukiko Inubushi, Michiko Ishii, Fumiko Tsuneoka, Tomoko Matsuo, *Shinzoku-Souzokuhou* (Dai 3 Han, Koubundou, 2020) 72; Shuuei Ninomiya, *Kazokuhou* (Dai 5 Han, Shinseisha, 2019) 77,78.

¹⁷ Kazuhiro Yamakawa, *Shinzokuhou / Souzokuhou Kougı* (Dai 7 Han, Nihon Kajo Shuppan, 2021) 77; Kuguminato (n14) 55.

¹⁸ Takenaka (n14) 42; Kojima, Date ve Mizutani (n14) 211. *Meiji* dönemi öncesindeki sistem hakkında detaylı bilgi için bkz. Kazuhiro Yamakawa, *Koseki Jitsumu no Riron to Kazokuhou* (Nihon Kajo Shuppan, 2013) 171, 172.

¹⁹ Kawamura (n14) 62, 63; Sakae Wagatsuma, Tooru Ariizumi, Hiroshi Endou, Takeshi Kawai ve Toyohiro Nomura, *Minpou 3 - Shinzokuhou/Souzokuhou* (Dai 5 Han, Keisoushobo, 2024) 90; Yamakawa, *Koseki* (n18) 171.

²⁰ Yamakawa (n17) 77, 78; Kawamura (n14) 62, 63; Takenaka (n14) 42; Kojima, Date ve Mizutani (n14) 211.

Meiji döneminde (1868-1912), yukarıda değinilen ve koca lehine keyfi özellikler barındıran boşanma usûlü ilga edilmiş²¹, yerine hem bildirim dayalı boşanma hem de adli boşanma yollarının mevcut olduğu yeni bir sistem kabul edilmiştir. Buna göre, bildirim dayalı boşanma yolu, tarafların karşılıklı olarak anlaşmaya vardığı hallerde işletilebilecek idi. Adli boşanma yolu ise kusur esasına dayandırılmış olup, boşanma sebepleri çok eşlilik, zina, kötü niyetle terk, üç yıl veya daha uzun süre kayıp olunması, istismar ve ağır hakaret şeklinde kabul edilmişti.²²

Meiji döneminde Japon aile hukukuna dâhil edilen bildirim dayalı boşanma sistemi, İkinci Dünya Savaşı'na giden süreçte ve sonrasında Japonya'da en sık tercih edilen boşanma usûlü olma özelliğini korumuştur.²³ Usûlün Japonya'da bu denli benimsenmesinin temel gerekçesi olarak eşler arasındaki anlaşmalara saygı gösterme ve eşler arasındaki anlaşmazlıkların mahkemeye başvurulmaksızın aile içinde çözülmesine imkân verme arzusu gösterilmektedir.²⁴ Günümüzde, özellikle eşlerden birinin yabancı olduğu haller bakımından gerçekleşen tüm boşanmaların yüzde doksandan fazla bildirim dayalıdır.²⁵

B. Sistemin Temel Yapısı

1. Boşanmanın Geçerlilik Şartları

Bildirim dayalı boşanma sistemi, Japon Medeni Kanunu'nun (JMK) 763 ilâ 769'ncu maddeleri arasında düzenlenmiştir.²⁶ Boşanmanın geçerli bir şekilde gerçekleşebilmesi için biri maddî diğeri şekli olmak üzere varlığı aranan iki şart bulunmaktadır: ²⁷ Boşanmanın maddî kurucu şartı, her iki eşin de evliliklerini sonlandırma iradesine sahip olmalarıdır. Şekli kurucu şart ise, evliliği sonlandırmak yönündeki bu iradelerin somutlaştığı boşanma bildirim formunun belediyeye teslim edilmesidir.

²¹ Yamakawa, *Koseki* (n18) 170.

²² Takenaka (n14) 42.

²³ Takenaka (n14) 43. *Edo* döneminde görülen «istişare ile *mikudarihan* tanzimi» uygulamasının *Meiji* döneminde kabul edilen bildirim dayalı boşanma usûlüne altyapı hazırladığı, dolayısıyla bu iki uygulama arasında bir süreklilik bulunduğu da düşünülmektedir. Bkz. Kojima, Date ve Mizutani (n14) 211; Takenaka (n14) 42.

²⁴ Kano (n14) 66; Ishii (n16) 72; Ninomiya (n16) 77, 78; Yamakawa, *Koseki* (n18) 170.

²⁵ Sağlık, Çalışma ve Refah Bakanlığı'nın 2022 yılında yayımladığı boşanma istatistiklerine ilişkin rapordan alınmadır (s.13). 2020 yılında toplam 170.603 adet boşanma bildirim dayalı olarak gerçekleştirilmiştir (s.23). Rapor için bkz. Kousei Roudou Shou, '*Reiwa 4 Nendo Rikon ni kansuru Toukei no Gaikyou - Jinkou Doutai Toukei Tokushu Houkoku*' <<https://www.mhlw.go.jp/toukei/saikin/hw/jinkou/tokusyuu/riikon22/dl/gaikyo.pdf>> (Erişim: 10.10.2024).

²⁶ İlgili maddelerin İngilizce çevirileri için bkz. Civil Code - Japanese/English - Japanese Law Translation, <https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/4275> (Erişim: 10.10.24)

²⁷ Atsumi Kubota, *Kazokuhou - Minpou wo Manabu* (Dai 4 Han, Yuuhikaku, 2019) 95; Takahiro Mizuno, 'Dai 3 Shou' Atsushi Motoyama, Mika Aotake, Kaori Habu ve Takahiro Mizuno içinde, *Kazokuhou* (Dai 3 Han, Nippon Hyouronsha, 2021) 51; Kano (n14) 67; Takenaka (n14) 44; Takeo Ukon, 'Dai 1 Shou' Yoshihiko Satou, Shouji Itou ve Takeo Ukon içinde, *Minpou V - Shinzoku/ Souzoku* (Dai 4 Han, Yuhikaku, 2012) 38; Wagatsuma, Ariizumi, Endou, Kawai ve Nomura (n19) 92; Kyouko Okuyama, *Kore kara no Kazoku no Hou - 1 - Shinzoku no Houhen* (Fureki Shobou, 2002) 45.

a. Müşterek Boşanma İradesinin Varlığı

Bildirime dayalı boşanma sisteminde varlığı aranan maddî kurucu şart, her iki eşin de aralarındaki evlilik bağına sona erdirmek yönünde bir iradeye sahip olmasıdır (JMK m.763).²⁸ Taraflar boşanmaya karar vermiş oldukları sürece, bağımsız herhangi bir boşanma sebebinin varlığı aranmamaktadır.²⁹ Bir başka deyişle, taraflar birbirlerini halen seviyor olsalar ve normalde evlilik birliğinin devamı önünde hiçbir engel bulunmasa dahi, gerekçeden bağımsız şekilde boşanmak mümkündür.³⁰

Diğer taraftan, söz konusu boşanma iradesinin nasıl tecelli etmiş sayılması gerektiği hususunda Japon doktrini ile mahkemeler arasında görüş ayrılığı bulunmaktadır.³¹ Japon mahkemelerinin istikrarlı içtihadı uyarınca, evlilik gibi statü ilişkilerinin birleştirildiği durumlarda o ilişkinin kurulmasına yönelik maddî bir iradenin varlığı gerekli iken, boşanma gibi statü ilişkilerinin çözüldüğü hallerde maddî anlamda bir çözüme iradesi olmasa bile şekli olarak hukukî ilişkinin ortadan kaldırılmasına dair bir irade saptanabiliyorsa bu yeterlidir.³² Bir başka deyişle, usûlüne uygun şekilde tanzim edilmiş bir boşanma bildirim formu belediyeye teslim edilmiş ise, somut olayda boşanma iradesinin mevcut olduğuna hükmedilmelidir.³³

Mahkemelerin bu yerleşik içtihadına karşılık doktrindeki hâkim görüş, geleneksel anlamda evlilik birliğini sona erdirmeye yönelik maddî bir iradenin her iki eş bakımından da aranması gerektiği şeklindedir. Boşanmanın başka bir amaca ulaşmak için muvâzaalı olarak gerçekleştirildiği hallerde, bildirimde bulunma iradesi saptansa bile evliliği gerçekten sona erdirmeye iradesi bulunmadığı için boşanmanın geçersiz kabul edilmesi gerektiği ileri sürülmektedir.³⁴

Boşanma bildirim formunun doldurulduğu esnada her iki taraf bakımından da mevcut olan boşanma iradesi, formun teslim anı itibariyle taraflardan biri açısından ortadan kalkmış olabilir. Meselenin önemi, bir taraf boşanmaktan vazgeçmiş veya

²⁸ Yamakawa (n17) 79; Kazuhiko Matsuhisa, 'Dai 7 Shou' Tomiyuki Ogawa (ed) içinde, *Yuurika Minpou 5 - Shinzoku-Souzoku* (Houritsu Bunkasha 2019) 55.

²⁹ Yamakawa (n17) 79; Matsuhisa (n27) 55.

³⁰ Teruaki Tayama, *Jirei de Manabu Kazokuhou* (Dai 5 Han, Hougaku Shoin 2019) 40.

³¹ Tsuneo Yoshida ve Waichirou Iwashii, *Shinzokuhou - Souzokuhou* (Dai 6 Han, Dougakusha 2022) 67, 68; Kubota (n27) 95; Kuguminato (n14) 57; Ishii (n16) 74; Fumio Tokotani, 'Dai 3 Shou' Fumio Tokotani, Yu Kamitani ve Tomoko Inagaki (ed) içinde, *Shinpurimeeru Minpou 5 - Kazokuhou* (Dai 2 Han, Houritsubunkasha 2020) 51.

³² Makoto Itou, *Shinzoku - Souzoku* (Dai 3 Han, Koubundou 2013) 39; Matsuhisa (n27) 56.

³³ Japonya'daki en yüksek mahkeme olan *saikousaibansho* (最高裁判所) tarafından 1982 yılında verilmiş bir kararda bu yorum benimsenmiştir. Karar metnindeki ilgili kısım için bkz. 最判昭和57年3月26日半時1041号, sayfa 66. Ayrıca bkz. Takayuki Endou, 'Dai 5 Shou' Jun Nakagawa ve Tomiyuki Ogawa (ed) içinde, *Kazokuhou* (Dai 2 Han, Houritsubunkasha 2023) 68; Tokotani (n31) 51; Kawamura (n14) 64, 65; Itou (n32) 38. Boşanma bildirim formu içerisinde bilgileri doldurulması gereken iki tanığın aslında boşanma iradesinin müşterekliği hususuna tanıklık ettikleri de düşünülebilir. Bkz. Ukon (n27) 38.

³⁴ Yamakawa (n17) 79, 83; Itou (n32) 39; Wagatsuma, Ariizumi, Endou, Kawai ve Nomura (n19) 93; Kawamura (n14) 64, 65; Kuguminato (n14) 57.

boşanma iradesine hiçbir zaman sahip olmamış iken, diğer tarafın formu yine de teslim ettiği hallerde ne olacağı noktasındadır. Zira, aşağıda da ele alınacağı üzere, boşanma bildirim formunun eşlerden sadece biri tarafından belediyeye teslim edildiği hatta hiçbir eşin belediyeye gitmediği ve formun posta ile gönderildiği haller az sayıda değildir.

Doktrindeki hâkim görüş, bildirim formunun tanzim edildiği tarih ile formun belediyeye teslim edildiği tarihin birbirinden farklı olduğu hallerde, boşanma iradesinin teslim anı itibarıyla aranması gerektiği yönündedir.³⁵ Bir başka deyişle, boşanma iradesi yalnızca formun tanzim edildiği anda değil, teslim anında da mevcut olmalıdır.³⁶ Teslim anındaki irade noksanlığının kesin hükümsüzlük yaptırımına tâbi olduğu belirtilmekle birlikte,³⁷ çalışmanın devamında görüleceği üzere bu yaptırımın ne ölçüde caydırıcı olduğu hususu tartışmaya açıktır.

b. Boşanma Bildirim Formunun Teslim Edilmesi

Bildirime dayalı boşanma sisteminde varlığı aranan şekli kurucu şart, ‘boşanma bildirim formu’ (*rikontodoke* 離婚届) adı verilen bir belgenin belediyeye teslim edilmesidir.³⁸ Toplamda iki sayfa tutan ve üç bölümden oluşan formun ilk sayfasını tamamen kaplayan birinci bölümünde, tarafların kimlik, adres ve iletişim bilgilerini yazacakları, içlerinden birini velâyet hakkı sahibi olarak tayin edecekleri, damgalarını vuracakları veya imzalarını atacakları kutucuklar bulunmaktadır. Japonya’da imza yerine damga kültürü bulunmaktadır. Kısıtlı olmayan Japon vatandaşlarının tamamı ve yerleşik yabancıların büyük bir bölümü imza yerine *inkan* (印鑑) adı verilen ve yapılacak işlemin önemine göre sayısı birden fazla olabilen şahsi damgalarını kullanmaktadırlar. Bununla birlikte, özellikle yabancılar bakımından imza da kabul edilmektedir. Dolayısıyla, boşanma bildirim formuna bir eşin imza atması, diğerinin damga vurması pekâlâ mümkündür.

Formun ikinci bölümü, tarafların boşanma iradesine tanıklık etmeleri beklenen iki kişinin kimlik, adres bilgilerini yazacakları ve damgalarını vuracakları kutucukları içermektedir. Formun son bölümünde ise, küçük çocuğun bulunduğu haller açısından, boşanma akabinde çocukla ilişki kurulmasına dair eşler arasında bir anlaşmaya varılmış olup olmadığı hususu ile yine boşanma akabinde çocuğun yetiştirilmesine sağlanabilecek maddî destek konusunda bir anlaşmaya varılmış olup olmadığı hususuna dair ‘var-yok’ şeklinde bir beyanın yapıldığı iki kutucuk yer almaktadır.

³⁵ Yamakawa, *Koseki* (n18) 192; Itou (n32) 40; Yamakawa (n17) 81; Takenaka (n14) 46; Fumiko Tsuneoka, *Kazokuhou* (Shinseisha 2020) 95; Kano (n14) 69; Mizuno (n27) 51.

³⁶ Miyako Motozawa, ‘V- Rikon’ Miyako Motozawa, Mami Oosugi, Daisuke Takahashi ve Yue Fuu içinde, *Yoku Wakaru Kazokuhou* (Mineruba Shobou 2014) 73.

³⁷ Ishii (n16) 75; Takenaka (n14) 46; Mizuno (n27) 51; Kano (n14) 69; Tsuneoka (n35) 95.

³⁸ Boşanma bildirim formunun güncel bir örneği için bkz. aşağıda Ek-1. Bahse konu şart, JMK m.764 hükmünün evlenme bildirim formu teslimine ilişkin m.739 hükmüne yaptığı göndermeden doğmaktadır. Bkz. Kubota (n27) 95; Takenaka (n14) 45.

Boşanma bildirim formunun belediye görevlisi huzurunda tanzim edilmesi veya teslim anında her iki eşin orada hazır bulunması şeklinde bir kanunî mecburiyet yoktur. Tam tersine, çoğunlukla form eşlerden biri tarafından doldurularak diğer eş ve tanıklara damgalatılmakta, ardından ya elden ya da posta marifetiyle belediyeye teslim edilmektedir.³⁹ Formun bir temsilci tarafından tanzim edilerek elden teslim edilmesi yahut posta marifetiyle gönderilmesi de mümkündür.⁴⁰

Formun sunulması üzerine, belediyede aile kütüğünden sorumlu görevli, kanûnen aranan şekil şartlarının sağlanıp sağlanmadığını inceleyecektir. Form içeriğinde belirtilmesi zorunlu bilgilerin hiçbir tereddüde yer bırakmayacak şekilde tespit edilmeleri halinde, başvuran kişiye boşanma bildiriminin teslim alındığına dair bir 'alındı belgesi' (*rikon todoke juri shoumeisho* 離婚届受理証明書) verilecektir.⁴¹ Formun bu şekilde bir 'alındı işlemi' (*juri* 受理) ile kabul edildiği an itibarıyla boşanma gerçekleşmekte⁴² ve etkilerini doğurmaya başlamaktadır.⁴³ Bu açıdan belediyeye yapılan boşanma bildirimini kurucu nitelikte olup,⁴⁴ bildirimini idare tarafından teslim alınması inşaî bir işlem olarak kabul edilmektedir.⁴⁵

Boşanma bildirimini, Japon idare hukukunda 'bildirim' (*todokede* 届出) adı verilen bir idarî ihbar usûlü kullanılarak yapılmaktadır. Bu usûl, Japonya'da yerleşik kimselerin kurucu veya açıklayıcı amaçla idareye bildirmeleri kanûnen zorunlu hususlar (çoğunlukla statü değişiklikleri) bakımından bir ihbar vasıtası olarak kullanıldığından,⁴⁶ idareden belirli bir talepte bulunulmasına ilişkin 'idarî başvuru' (*shinsei* 申請) usûlünden ayrılmaktadır.⁴⁷

Bu farklılığın esas önemi, idarenin yapacağı işlemin niteliği bakımından ortaya çıkmaktadır. Bildirim usûlünün kullanıldığı hallerde -bildirim kanunda aranan şekil şartlarına uygun olarak hazırlanmış olması kaydıyla- idarî makamın o bildirim almaktan imtinâ etmesi veya bildirim kurucu etkisi üzerinde red tasarrufunda

³⁹ Takenaka (n14) 45.

⁴⁰ Motozawa (n36) 72; Tsuneoka (n35) 97.

⁴¹ Bu belgenin güncel bir örneği için bkz. Ek-2

⁴² Kuguminato (n14) 57; Kawamura (n14) 63.

⁴³ Takenaka (n14) 45.

⁴⁴ Yamakawa (n17) 83; Yamakawa, *Koseki* (n18) 183; Mizuno (n27) 51. Buna karşılık, Türk doktrininde bu boşanmaların sözlü olarak gerçekleştiği, tescilin yalnızca açıklayıcı nitelikte olduğu ifade edilmiştir. Bkz. Uyanık Çavuşoğlu (n10) 26, 27. Aslında, yabancı ülke mahkemeleri veya idarî makamları tarafından verilmiş boşanma kararları ile, Japon mahkemelerinden alınmış boşanma kararları hakkında belediyeye yapılacak tüm bildirimler gerçekten de açıklayıcı niteliktedir. Boşanma bildiriminin kurucu nitelik taşıdığı tek örnek, bildirime dayalı boşanmadır. Bkz. Yasuhiro Okuda, *Kokusai Kazokuhou* (Dai 2 Han, Akashi Shoten 2020) 233-239.

⁴⁵ Yamakawa, *Koseki* (n18) 183.

⁴⁶ Bu usûlün kanunî dayanağı, İdarî Usûl Kanunu (行政手続法) m.2 bent 7 hükmüdür. Bkz. Kikumi Noguchi, 'Dai 8 Shou' Mitsuru Noro, Kikumi Noguchi, Junko Iijima ve Jiro Minato içinde, *Gyouseihou* (Dai 3 Han, Yuuhikaku 2023) 149.

⁴⁷ Keiko Sakurai ve Hiroyuki Hashimoto, *Gyouseihou* (Dai 6 Han, Koubundou 2019) 204.

bulunması mümkün değildir.⁴⁸ İdare tarafından yapılan maddî bir değerlendirme söz konusu olmadığı için, bunun sonucu olarak bir red veya kabul kararına da ihtiyaç duyulmamaktadır. Bir başka deyişle, bildirim usûlünün kullanıldığı hallerde idarenin herhangi bir karar vermesi beklenmemekte, bildirim konusu hukukî ilişki bildirimim vardı (teslim alındığı) an itibarıyla kurulmakta, hüküm ve sonuçlarını doğurmaya başlamaktadır.⁴⁹ Bu sebeple, çalışmada boşanma bildirim formunun idare tarafından teslim alınması işlemi için ‘ kabul işlemi ’ yerine ‘ alındı işlemi ’ şeklinde bir Türkçe karşılık tercih edilmiştir.

2. ‘Önleyici Başvuru’ Tedbiri

Boşanma bildirim formunun doldurulmasında, damgalanmasında hatta tesliminde tarafların birlikte hazır bulunmaları şeklinde bir gereklilik olmadığı için, mevcut sistemin boşanmak istemeyen eş aleyhine süüistimallere açık olduğu ortadadır. Kimi hallerde, boşanmaya kesin kararlı olan eş, diğer eşin rızâsı hilâfına bildirim formunu doldurabilmekte, onun damgasını ondan habersiz kullanabilmekte ve bu şekilde tanzim ettiği formu yine diğer eşten habersiz şekilde belediyeye teslim ederek boşanabilmektedir.⁵⁰

İkinci Dünya Savaşı sonrasında sayıca artan ve genellikle kadın tarafın aleyhine olacak şekilde gerçekleştiği gözlemlenen bu gibi halleri engellemek için ‘önleyici başvuru’ (*fujuri moushide* 不受理申出) adı verilen bir usûl ihdas edilmiştir.⁵¹ Bu usûl uyarınca, kocasının veya karısının kendisinden habersiz olarak boşanma bildiriminde bulunması ihtimalini yüksek gören taraf, ilgili belediyeye önden bir başvuru yaparak ileride kendi evlilikleriyle ilgili bir boşanma bildiriminin beledi-

⁴⁸ Hikaru Takagi, ‘Dai 5 Shou’ Hikaru Takagi, Takayoshi Tsuneoka ve Mamoru Suda içinde, *Joukai Gyousei Tetsuzukihou* (Koubundou, 2017) 413.

⁴⁹ Bildirim yapılmasına ilişkin usûlî yükümlülüğün varma anı itibarıyla yerine getirilmiş sayılmasının kanunî dayanağı, İdarî Usûl Kanunu m.37 hükmüdür. Bkz. Yasushi Shimoi, ‘Dai 17 Kou’ Takemichi Hatakeyama ve Yasushi Shimoi (ed) içinde, *Hajimete no Gyouseihou* (Dai 4 Han, Sanseidou 2023) 169; Noguchi (n46) 149. Varma anının kabul edilmesinin temel sebebi, şekil şartları yönünden eksiksiz olmasına rağmen bir talebin salt içeriği sebebiyle kabul edilmemesi ihtimalini ortadan kaldırmaktır. Bkz. Tadasu Watari, ‘Dai 3 Hen’ Toshifumi Sowa, Hiroshi Yamada ve Tadasu Watari içinde, *Gendai Gyouseihou Nyuumon* (Yuuhikaku 2023) 147; Katsuhiko Itagaki, ‘Dai 2 Hen - Dai 1 Shou’ Hirotake Masaki, Katsuhiko Itagaki, Akemi Yokota ve Toshiaki Kaidou içinde, *Nyuumon Gyouseihou* (Yuuhikaku 2023) 49.

⁵⁰ Bu olgu Japonca’da genel olarak ‘habersiz boşanma’ (*mudan rikon* 無断離婚) şeklinde isimlendirilmektedir. Eşlerden birinin yabancı olduğu örnekler bakımından bilgilendirme amaçlı bir kılavuz için bkz. Shuhei Ninomiya, Yasuyuki Matsumoto (sup), *Kyōugi Rikon Mondai Kenkyūukai* (ed), *Mudan Rikon Taiou Manyuaru - Gaikokujin Shien no tame no Jitsumu to Kadai*, (Nihon Kajo Shuppan 2019)

⁵¹ Taraflardan birinin gerçek iradesini barındırmayan boşanma bildirimlerinin nasıl önlenebileceği meselesi ilk olarak 1917 yılında idarenin gündemine gelmiştir. Fakat, 1952 yılına kadar bu tarz boşanmalara dair bildirim formları her iki tarafın da damgalarını içeriyor olmak kaydıyla kabul edilmiştir. Bkz. Yamakawa, *Koseki* (n18) 193, 194. Önleyici başvuru tedbiri ilk defa 1952 yılında boşanma bildirimleri bakımından ihdas edilmiştir. Bkz. Tsuneoka (n35) 97.

yeye ulaşması halinde bunun işleme konulmamasını ve kendisinin durumdan derhal haberdâr edilmesini teminat altına almaktadır.⁵²

Önleyici başvuruyu alan belediye görevlisi, böyle bir başvurunun yapılmış olduğu hususunu tarafların kütükteki aile hanesine işlemektedir.⁵³ Önleyici başvuru yapıldıktan sonra diğer eş boşanma bildiriminde bulunmak istese dahi bu bildirim idarece teslim alınmamakta ve red gerekçesi olarak önleyici başvurunun varlığı gösterilmektedir. Yapılmak istenen boşanma bildiriminin bir nüshası alınarak önleyici başvuru ile birlikte muhafaza edilmektedir.⁵⁴ Verildiği andan itibaren altı ay süreyle boşanma bildirimlerinin belediye tarafından teslim alınmalarını engelleyici bir etkiye sahip olan⁵⁵ bu tedbir süre bitiminde kendiliğinden ortadan kalkmakta fakat tekrar başvuruda bulunulması halinde yine altı aylık süreler ile yenilenebilmektedir.⁵⁶

Önleyici başvuru tedbiri, müşterek boşanma iradesinin bulunmadığı 'tek taraflı' boşanmaları engelleyebilmenin tek yolu olduğundan,⁵⁷ bildirime dayalı boşanma sistemi içerisinde sık rastlanan bir uygulamadır.⁵⁸ Günümüzde, Japonya'nın farklı şehirlerindeki belediyelere yıllık toplamda 20.000 ila 30.000 arasında değişen sayıda önleyici başvuru yapıldığı belirtilmektedir ki,⁵⁹ yıllara göre değişiklik gösteren bu sayının kimi hallerde o yıl için yapılmış toplam boşanma bildirimini sayısının %19'una tekabül edebildiği anlaşılmaktadır.⁶⁰ Sistem içerisinde böyle bir tedbire yer verilmiş olması, boşanmanın irade noksanlığına rağmen gerçekleştiği hallerde adâlet duygusunu zedeleyen bir mağduriyet doğacağıın kabul edildiği anlamını taşımaktadır. Bununla birlikte, söz konusu mağduriyetin doğumunu engellemek için tercih edilen yol, belediyenin 'şeklî ve yüzeysel' incelemesi⁶¹ ile aynı doğrultuda fonksiyon gösteren bir tedbirinin kabulünden öteye geçememiştir. Çok daha yerinde olabilecek iken 'taraf iradelerinin teyidi' şeklinde bir şart benimsememiştir.

3. Yabancılık Unsuru İçeren Evlilikler Bakımından Uygulama

Bildirime dayalı boşanma sisteminin yabancılık unsuru içeren bir evlilik ilişkisi bakımından işlerlik kazanabilmesi için, öncelikle boşanmaya uygulanacak hukukun

⁵² Tedbirin kanunî dayanağı Nüfus Kütüğü Kanunu'nun (戸籍法) 27-2 maddesinin üç ilâ beşinci fıkralarıdır. Bkz. Endou (n33) 68.

⁵³ Yamakawa, *Koseki* (n18) 198.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Wagatsuma, Ariizumi, Endou, Kawai ve Nomura (n19) 93; Kojima, Date ve Mizutani (n14) 217; Yamakawa, *Koseki* (n18) 196.

⁵⁶ Kuguminato (n14) 58.

⁵⁷ Kojima, Date ve Mizutani (n14) 212.

⁵⁸ Ukon (n27) 38.

⁵⁹ Kano (n14) 67; Kojima, Date ve Mizutani (n14) 218; Kousuke Fukuichi, 'Kyoudgi Rikon Seido no Kaizensaku' Shuhei Ninomiya (ed) içinde, *Gendai Kazokuhou Kouza - Dai 2 Kan - Konin to Rikon* (Nippon Hyouronsha 2021) 191 dipnot7; Tokotani (n31) 52.

⁶⁰ Bu yüksek oran, eşlerin kendi aralarındaki meseleleri güven ilişkisi içerisinde ve karşılıklı olarak mâkul şekilde ele almakta sıkıntı yaşadıklarını göstermektedir. Bkz. Ninomiya (n16) 79.

⁶¹ Yamakawa, *Koseki* (n18) 200.

belirlenmesi ve uygulanacak hukukta böyle bir sistemin mevcut olduğunun tespit edilmesi gerekmektedir.⁶² Bu açıdan, belediye görevlisi hem uygulanacak hukuku belirlemek hem de -yabancı hukuk olması durumunda- onun içeriğini araştırmak ile yükümlüdür.⁶³ Boşanmaya uygulanacak hukuk, Hukukların Uygulanmasına Dair Genel Kurallar Hakkında Kanun (HUGK) m.27 hükmü uyarınca belirlenecektir.⁶⁴

HUGK m.27 düzenlemesi evliliğin hüküm ve sonuçlarına uygulanacak hukukun tespitine dair m. 25 hükmüne gönderme yapmakta ve o madde açısından benimsenen bağlama kurallarının, boşanma statüsü bakımından da uygulanacağını belirtmektedir. Hükmün devamında ise, eşlerden birinin Japonya’da mütad meskene sahip bir Japon vatandaşı olduğu evlilikler açısından bir istisna getirilmiş ve bu gibi hallerde boşanmanın Japon hukukuna tâbi olacağı belirtilmiştir. Gönderme yapılan HUGK m.25 hükmü, evliliğin hüküm ve sonuçlarının eşlerin müşterek millî hukukuna, böyle bir hukukun bulunmadığı hâllerde eşlerin müşterek mütad mesken hukukuna, bunun da bulunmadığı hâller bakımından ise eşler ile en yakın irtibata sahip yer hukukuna tâbi olacağını düzenlemektedir.

Japonya’da yerleşik yabancı eşlerin ikisi de aynı devlet vatandaşlığına sahip ise, boşanma statüsünün yabancı hukuk olacağı açıktır.⁶⁵ Diğer taraftan yerleşik eşlerden biri Japon vatandaşı ise, HUGK m.27’de öngörülen tek taraflı bağlama kuralı uyarınca Japon hukukuna tâbi olunmaktadır. Birbirinden farklı örnekler ile karşılaşılan belediyelere yol göstermek ve uygulamada yeknesaklık sağlamak amacıyla Adâlet Bakanlığı tarafından 1989 yılında 2(1) no’lu Genelge çıkarılmış ve bunun içeriğinde detaylı hükümler sevk edilmiştir.⁶⁶

Bu kapsamda ilk olarak, her iki eşin de Japon vatandaşı olduğu hallerde müşterek millî hukuk olan Japon hukukuna göre boşanma bildirim formunun kabul edileceği belirtilmiştir.⁶⁷ Eşlerden yalnızca birinin Japon vatandaşı olduğu haller açısından ise, bildirim formunun idare tarafından tereddüt edilmeksizin teslim alınabileceği iki ihtimalden bahsedilmiştir.⁶⁸ Bunlardan ilkinde, eşlerden biri Japonya’da mütad mesken sahibi bir Japon vatandaşı olmak suretiyle HUGK m.27 hükmünde belirtilen kişiye denk düşmektedir. İkinci ihtimalde ise, yalnızca yabancı eş Japonya’da mütad mesken sahibidir.

⁶² Okuda (n44) 228; Tayama (n30) 40.

⁶³ Okuda (n44) 228-231.

⁶⁴ Hukukların Uygulanmasına Dair Genel Kurallar Hakkında Kanun (*hou no tekiyou ni kansuru tsu-usokuhou*法の適用に関する通則法) Kanun metninin İngilizce çevirisi için bkz. Act on General Rules for Application of Laws - Japanese Law Translation < <https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/3783/en>> (Erişim: 10.10.2024).

⁶⁵ Okuda (n44) 231.

⁶⁶ 平成元年基本通達第2の1(1).

⁶⁷ 平成元年基本通達第2の1(1)ア.

⁶⁸ 平成元年基本通達第2の1(1)イ(ア).

Bu ikinci ihtimalde, eşlerin müşterek millî hukukları veya mütad meskenleri bulunmadığından, en yakın irtibatlı yer hukukunun tespit edilmesi gerekmektedir. Bu noktada, eşlerden birinin Japon vatandaşı olduğu; yabancı eşin mütad meskeninin Japonya'da bulunduğu; ve neticede eşlerden birinin millî hukuku konumunda bulunan Japon hukukuna göre bildirim dayalı boşanma usûlünün işletilmek istenmiş olduğu hususları dikkate alınarak en yakın irtibatlı hukukun Japon hukuku olduğu sonucuna varılabileceği düşünülmektedir.⁶⁹ Benzer şekilde, her iki eşin de yabancı olduğu fakat müşterek millî hukuktan söz edilemeyen hallerde bile, eğer eşlerin müşterek mütad meskenleri Japonya'da ise, boşanma bildirim formu belediye tarafından Japon hukukuna göre teslim alınacaktır.⁷⁰

Diğer taraftan, yine Genelge içeriğine göre, bazı hallerde bildirim formunun teslim alınabilmesi için üst makamdan görüş sorulması gerekmektedir. Bunlardan ilki, eşlerden birinin Japon vatandaşı olduğu, fakat hiçbirinin Japonya'da mütad mesken sahibi bulunmadığı hallerdir.⁷¹ Eşlerin sundukları belgelerden hareketle yabancı bir ülkede müşterek bir mütad meskene sahip olmadıkları anlaşılıyor ve eşler ile en yakın irtibatlı yerin Japonya olduğu sonucuna varılabiliyorsa, üst makamın vereceği olumlu görüşe istinaden bildirim formunun teslim alınması mümkündür. Hiç şüphesiz, eşlerin aynı ülkede müşterek bir mütad meskene sahip olup olmadıkları hususu şekli bir inceleme ile ortaya çıkarılabilecek cinstendir. Bununla birlikte, en yakın irtibatın Japonya ile bulunduğu dair nihaî değerlendirmenin mutlaka verilecek görüşe istinaden yapılması gerekmektedir.⁷²

Üst makamdan görüş sorulmasını gerektiren ikinci durum, her ikisi de yabancı olup müşterek bir millî hukukları bulunmayan eşlerden yalnızca birinin Japonya'da mütad mesken sahibi olduğu hallerdir.⁷³ Diğer eşin Japonya'ya gelip gitmekte olduğunun anlaşıldığı haller ile, eşlerin sundukları belgelerden hareketle yabancı bir ülkede müşterek bir mütad meskene sahip olmadıklarının anlaşıldığı ve eşler ile en yakın irtibatlı yerin Japonya olduğu sonucuna varılabilen hallerde, temin edilecek olumlu görüşe istinaden bildirim formunun teslim alınması mümkündür. Bu ihtimal açısından da, en yakın irtibatın Japonya ile bulunduğu dair nihaî değerlendirmenin, üst makamca verilecek görüşe istinaden yapılması gerekmektedir.⁷⁴

Özetle, yukarıdaki iki örnek durum açısından, belediye görevlisi tarafından yapılacak araştırmanın neticesine ve üst makamdan alınacak cevaba göre en yakın irtibatlı hukukun Japon hukuku olduğu sonucuna varılabiliyor ise, bildirim formu

⁶⁹ Takehiko Shintani, *Shougai Koseki no Riron to Jitsumu - Kihon Tsuutatsu no Kaisetsu*, (Teihan 2021) 139; Okuda (n44) 228, 229.

⁷⁰ 平成元年基本通達第2の1エ(ア).

⁷¹ 平成元年基本通達第2の1イ(イ).

⁷² Okuda (n44) 229.

⁷³ 平成元年基本通達第2の1エ(イ).

⁷⁴ Okuda (n44) 229.

ancak o zaman teslim alınabilmektedir.⁷⁵ Görüş sorulan üst makam yetkili hukuk işleri bürosudur.⁷⁶ İlk başlarda, hukuk işleri büroları belediyelerin bu gibi görüş taleplerini doğrudan Adâlet Bakanlığı'na iletmişler ve oradan gelecek cevaba göre işlem yapmışlardır. Fakat Bakanlık, 1993 tarihli bir yazısı ile bu uygulamayı büyük ölçüde sınırlamıştır.⁷⁷ Bahse konu yazıda, yakın irtibat incelemesinde kullanılmak üzere üç örnek hal sıralanmış ve bunların görüldüğü haller bakımından Bakanlığa başvuru gerekliliği ortadan kaldırılmıştır. Buna göre;

1) Evlilik ilişkisi Japonya'da bildirim usûlü (*todokede*) ile kurulmuş, eşler Japonya'da birlikte yaşamakta ve evliliğin kurulmasından boşanma bildirimiminin yapıldığı ana kadar geçen süre zarfında her iki eş de Japonya'da oturmuş⁷⁸ ise, eşler ile en yakın irtibatlı yerin Japonya olduğu kabul edilebilir.

2) Evlilik ilişkisi başka bir ülkede kurulmuş olsa bile, eşler Japonya'da birlikte yaşamakta ve boşanma bildirimiminin yapıldığı ana kadar her iki eş de Japonya'da oturmuş ise, evlilik hayatlarının büyük bir kısmını Japonya'da geçirdikleri kabul edilebilir.

3) Boşanma bildirimiminin yapıldığı ana kadar eşlerden birinin veya hiçbirinin Japonya'da oturmamış olduğu hallerde, veya sadece boşanma bildiriminde bulunmak amacıyla Japonya'ya gelmiş oldukları hallerde, eşler ile en yakın irtibatlı yerin Japonya olduğu kabul edilemez.⁷⁹ Fakat, böyle haller açısından dahi, eşler arasındaki evlilik ilişkisi Japonya'da bildirim usûlü (*todokede*) ile kurulmuş ve onlar ile en yakın irtibatlı yerin yabancı bir ülke olduğunu kabul etmeyi mümkün kılacak herhangi bir emâre (eşlerin o ülkede birlikte yaşıyor olmaları vs.) bulunmuyor ise, eşler ile en yakın irtibatlı yerin Japonya olduğunu kabul etmek mümkündür.⁸⁰

⁷⁵ Okuda (n44) 229.

⁷⁶ Hukuk İşleri Büroları, Japonya'nın pek çok şehrinde bulunan, hiyerarşik olarak Adâlet Bakanlığı Hukuk İşleri Bürosu'na bağlı olmakla birlikte yerel düzeyde örgütlü ve hukukî konularda çeşitli fonksiyonlar üstlenen resmi kurumlarıdır. Detaylı bilgi için bkz. Houmukyoku < <https://houmukyoku.moj.go.jp/homu/static/index.html> > (Erişim: 10.10.2024).

⁷⁷ 平成5年4月5日民二第2986号通知.

⁷⁸ *Okuda*, bu ifadede mütad mesken yerine 'oturma yeri' kavramının tercih edilmiş olmasına dikkat çekmekte ve eşlerin Japonya'da oturma yerine sahip olmalarının aynı zamanda mütad meskene de sahip oldukları şeklinde anlayamayacağını belirtmektedir. Ayrıca müşterek millî hukukları bulunmayan ve her ikisi de yabancı olan eşlerden sadece birinin Japonya'da mütad mesken sahibi olduğu tespit edilse dahi, boşanma bildiri esnasında tarafların ikisi de Japonya'da oturmakta, evliliklerinin tamamını veya büyük kısmını Japonya'da geçirmiş oldukları anlaşılmalıkta ise, en yakın irtibatlı yerin Japonya olduğu kabul edilmelidir. Diğer taraftan, oturma yerine ilişkin araştırmanın belediye tarafından yapılması mümkün olmayıp, bu husus yetkili hukuk işleri dairesinin (*kankatsu houmukyoku* 管轄法務局) uhdesinde bulunmaktadır. Bkz. *Okuda* (n44) 230.

⁷⁹ Bu durum sadece her iki tarafın de yabancı olduğu haller açısından değil, taraflardan birinin Japon vatandaşı olduğu haller açısından da geçerlidir. Zira, boşanma bildirim formu, iki tarafın damgasını ihtiva ettiği sürece içlerinden biri tarafından teslim edilebilmekte, hatta yabancı ülkeden Japonya'daki belediyeye posta ile dahi gönderilebilmektedir. Bkz. *Okuda* (n44) 231.

⁸⁰ *Okuda* (n44) 230.

Yine Genelge uyarınca, her ikisi de yabancı olan eşlerin müşterek millî hukuklarına göre bildirime dayalı boşanmanın mümkün olduğunun ve bunun Japon hukukunun şekil kuralları ile uyum içerisinde yapılabildiğinin deliller üzerinden gösterilmesi halinde, Japonya'da da bildirime dayalı olarak boşanabilmesi mümkündür.⁸¹ Boşanmaya uygulanacak hukukun yabancı hukuk olarak belirlendiği fakat o hukukta bildirime dayalı boşanma benzeri bir sistemin kabul edilmediğinin anlaşıldığı hallerde ise, bildirim formu belediye tarafından teslim alınmayacaktır.⁸²

Bu noktada şöyle bir soru akla gelecektir: Acaba yabancı hukuk düzeni bir taraftan eşlerin idarî makam kararı ile boşanabilmelerine cevaz vermekte fakat aynı zamanda onların boşanmaya dair müşterek maddî iradelerinin teyit edilmesi şeklinde bir zorunluluk da öngörmekte ise, maddî iradelere dair böyle bir inceleme yetkisi bulunmayan Japon belediyelerinde bildirime dayalı olarak boşanmak mümkün müdür?

İlgili yabancı hukuka göre idarî veya adlî bir makamın uhdesine bırakılmış olabilecek bu türden bir teyit şartının varlığı-yokluğu meselesi, eğer o hukuk tarafından boşanmanın 'şekli kurucu unsurları' arasında görülüyor ise, Japonya'da gerçekleştirilmek istenen bir işlem Japon hukukunun şekil kurallarınca idare edileceğinden, ortada bir sorun kalmayacak ve belediye bildirim formunu teslim alacaktır.⁸³

Buna karşılık, teyit şartı yabancı hukuk tarafından boşanmanın 'maddî bir kurucu şartı' olarak ele alınıyorsa, o yabancı hukuk düzeninde kabul edilen idarî makam kararıyla boşanma usûlünün, Japonya'da kabul edilen usûlden ciddi ölçüde farklılaştığı sonucuna varılacak ve belediye boşanma bildirim formunu teslim alamayacaktır. Formun yine de teslim alındığı ihtimalde, boşanmanın geçerliliği ile ilgili olarak yabancı devlet makamları önünde çeşitli sorunlar ile karşılaşılması muhtemeldir.⁸⁴ Japon doktrini özelinde, boşanma iradeleri bakımından bir teyit şartının varlığı-yokluğu meselesini boşanmanın maddî kurucu şartları arasında görmek yönünde bir eğilim bulunduğu ifade edilmektedir.⁸⁵

Son olarak, bir önceki alt başlıkta ana hatları ile değinilen önleyici başvuru tedbirine yabancılık unsuru içeren evlilikler bakımından da başvurulabildiğini belirtmekte fayda vardır.⁸⁶

⁸¹ 平成元年基本通達第2の1ウ.

⁸² Okuda (n44) 231.

⁸³ Yamakawa, *Koseki* (n18) 204.

⁸⁴ Yasushi Nakanishi, 'Shougai Rikon wo meguru Wa ga Kuni Kokusai Shihou no Genjou to Kadai' Shuuhei Ninomiya (ed) içinde, *Gendai Kazokuhou Kouza - Dai 5 Kan - Kokusaika to Kazoku* (Nippon Hyouronsha 2021) 106.

⁸⁵ Nakanishi (n84) 106.

⁸⁶ Yabancı uyruklular tarafından yapılacak önleyici başvuru talepleri hakkında 27.05.2008 tarihinde bir Genelge yayımlanmıştır. (平成20年5月27日民一第1503号民事局長通達).

C. Sistemin Sorunlu Yönleri

1. Teyit Edilmeyen Boşanma İradesi

Günümüzde eşlerin mahkeme dışında anlaşmalı olarak boşanabilmelerine izin veren hukuk düzenlerinin büyük bir çoğunluğu açısından idari veya adli makamların yahut başka katılımcıların (ör. noterler) süreçte rol alarak taraf iradelerini teyit ettikleri bilinmektedir.⁸⁷ Boşanma, tarafların müştereken sahip olmaları gereken boşanma iradesinin üçüncü bir kişi tarafından teyit edilmesi, bir başka deyişle boşanma kararının gerçekten de her iki eşin özgür iradesi ile alındığının onaylanması ile gerçekleşmektedir.⁸⁸

Japonya'ya özgü bildirim dayalı boşanma sistemi ise, tarafların müşterek maddi iradelerine dair hiçbir teyit aşaması barındırmıyor oluşu itibarıyla çağdaş örneklerden ciddi ölçüde ayrılmaktadır.⁸⁹ Boşanma bildirim formu kendisine sunulan belediye görevlisinin yapacağı tüm inceleme, yalnızca form içeriğinde yer alması gereken bilgilerin mevcut olup olmadıkları, ek belge sunulması gerekiyorsa bunların eklenmiş olup olmadığı hususları ile eşlerin ve tanıkların damgalarının bulunup bulunmadığının kontrolü ile sınırlıdır.⁹⁰ Bir başka deyişle, görevli yalnızca şekli bir inceleme yapmakta olup, boşanma iradesinin her iki eş açısından da gerçekten var olup olmadığını kontrol etme yetkisine sahip değildir.⁹¹

Forma vurulmuş damgaların müşterek boşanma iradesine sahip olduğunun bir göstergesi olduğu iddia edilebilirse de, eşlerin belediyede hazır bulunmaları gerekmediğinden, salt damgaların varlığına dair şekli bir incelemenin bu iradeyi ortaya çıkarmakta herhangi bir fonksiyon üstlenmediği bizzat Japon yazarlarca ittifakla kabul edilmektedir.⁹²

⁸⁷ Takenaka (n14) 45. Güney Kore'de idari boşanma mümkün ve yaygın bir usul olmakla birlikte, sistemin önemli bir unsuru her iki eşin de boşanma iradesine sahip olduğunun aile mahkemesi tarafından teyit edilmesidir. Tayvan'da her iki eşin de aile sicilinden sorumlu memur önünde hazır bulunmaları gerekliliği aynı sebepten ötürüdür. Benzer şekilde, Çin Halk Cumhuriyeti'nde, her iki eşin de boşanma başvurusunda bulunmak için evlilik kayıt makamının önünde hazır bulunmaları beklenmektedir. Bkz. Ninomiya (n16) 79. İtalya'da eşlerin belediye başkanı önünde boşanabilmeleri usulünün işletilebilmesi eşlerin küçük veya maddi bakımdan bağımlı ya da ağır biçimde engelli olan ergin çocuklarının bulunmaması şartına bağlanmış olup belediye başkanı eşlerden ayrılma veya boşanma isteklerini açıklamalarını istemektedir. Bu irade açıklamasından sonra eşlere otuz günlük süre verilmekte, bu süre zarfında eşlerin kararlarını bir kez daha değerlendirmeleri beklenmekte, aynı zamanda belediye başkanı da eşlerin beyanlarında samimi olup olmadıklarını daha sağlıklı bir şekilde denetlemektedir. Bkz. Çetinel ve Güneş (n8). Fransa'da evliliği sonlandırma ve bunun sonuçları konusunda anlaşmaya varan eşler, bu anlaşmalarını yazılı bir belge haline getirerek imzalamakta, fakat bu anlaşma ayrıca avukatlar tarafından da imzalanıp noter tarafından tutulan sicile tescil edilmektedir. Bkz. Çetinel ve Güneş (n8) 325.

⁸⁸ Ninomiya (n16) 79; Okuyama (n26) 45.

⁸⁹ Yamakawa, *Koseki* (n18) 160.

⁹⁰ Tsuneoka (n35) 97.

⁹¹ Mizuno (n27) 22; Ninomiya (n16) 78; Yamakawa, *Koseki* (n18) 200; Kojima, Date ve Mizutani (n14) 217.

⁹² Kano (n14) 67; Matsuhisa (n27) 55; Motozawa (n36) 73; Takenaka (n14) 45; Mizuno (n27) 51.

2. Tek Taraflı Boşanmalar

Taraf iradelerinin teyit edilmediği bu sistemin yol açtığı en temel sorun, bir eşin rızâsı bulunmadığı halde hatta haberi dahi olmadan diğer eş tarafından boşanılabilmesidir.⁹³ Öyle ki, bildirim formu hile veya tehdit ile damgalanmış olsa bile⁹⁴, belediye görevlisinin maddî bir içerik denetimi yapma imkânı olmadığından, boşanma kütüğe işlenmektedir.⁹⁵ Önleyici başvuruların sayıca çok oluşu, boşanma bildirimimin kimi hallerde eşlerden birinin iradesi dışında yapıldığı veya eşlerin süreçte fikirlerini kolaylıkla değiştirebildikleri bir uygulamaya işaret etmektedir.⁹⁶ Eşlerden birinin boşanma iradesi olmamasına rağmen diğer eş tarafından boşanılması olgusu için Japonca'da 'kovucu boşanma' (追い出す離婚) veya daha güzel bir çeviri ile 'kapı dışarı edici boşanma' tabiri kullanılmaktadır.⁹⁷ Bazı çiftlerin her kavga sonrasında boşanıp daha sonra tekrar bir araya gelmek şeklinde rutinler geliştirdiklerinden bahsedilmekte, boşanmanın bu kadar kolay gerçekleştirilebiliyor olmasının ülkedeki yüksek boşanma oranına katkı sağlayan faktörlerden biri olduğu vurgulanmaktadır.⁹⁸

Hiç şüphesiz, böyle hallerde kendisinden habersiz veya kendi rızâsı hilâfına boşanılan eşin söz konusu alındı işlemleri hakkında duruma göre kesin hükümsüzlük veya iptal yaptırımlarından birini talep ile mahkemeye başvurması mümkündür. Fakat, aşağıda da değinileceği üzere, yaptırımlara ilişkin süreçler onları caydırıcı olmaktan çıkardıkları için, çoğu halde bu tür bir tek taraflı boşanma ile karşı karşıya kalan eşin çaresizce durumu kabullendiği belirtilmektedir.⁹⁹

Özetle, boşanmanın A3 ebadında tek bir kağıt ile gerçekleştirilebiliyor olması, sistemi kolay olduğu kadar tehlikeli de yapmaktadır.¹⁰⁰ Bu tehlike, dil kaynaklı ile-

⁹³ Yamakawa, *Koseki* (n18) 181; Tsuneoka (n35) 97; Motozawa (n36) 73; Okuyama (n26) 45; Kubota (n27) 97, 98; Ishii (n16) 73; Matsuhisa (n27) 55; Takenaka (n14) 45.

⁹⁴ Yamakawa, *Koseki* (n18) 185.

⁹⁵ Endou (n33) 67; Tokotani (n31) 51.

⁹⁶ Kojima, Date ve Mizutani (n14) 218.

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Tayama (n30) 40.

⁹⁹ Tokotani (n31) 51; Mizuno (n27) 51.

¹⁰⁰ Kojima, Date ve Mizutani (n14) 212. Çalışma Bakanlığı Kadın ve Çocuk Dairesi'nin (bugünkü Sağlık, Çalışma ve Refah Bakanlığı Eşit İstihdam, Çocuk ve Aile Dairesi) 1958 yılında yaptırdığı 'Bildirime Dayalı Boşanmanın Fiili Durumu' başlıklı araştırmada, tek taraflı boşanmalar bakımından çarpıcı istatistiklere ulaşılmıştır. Araştırma, 1958 yılının Haziran ve Aralık ayları arasında Japonya genelinde bildirime dayalı olarak boşanmış 1940 kadınıla yapılmış bir anket çalışmasına dayanmaktadır. Ankette sorulan sorular ve alınan cevaplar şu şekildedir: (1) Belediyeye yapılmış boşanma bildiriminden haberdar olup olmadıkları sorulduğunda, %93'ü bildirim yapıldığından haberdar olduğunu fakat %4'ü bu bildirim zamanını bilmediğini; %3'ü ise bildirimden hiç haberdar olmadığını söylemiştir. O kadar ki, ankete katılan kadınların %1'i böyle bir bildirim yapıldığını ancak anketör kendilerini ziyaret ettiğinde öğrenmiştir. (2) Boşanmaya açıkça rızâ gösterdiniz mi sorusuna %74'ü evet yanıtını vermiş, %10'u rızâ göstermediğini, %8'i hiç rızâ göstermediğini, %8 ise emin olmadığını söylemiştir. (3) Boşanma bildirim formunu kendiniz mi damgaladınız

tişim sorunları sebebiyle Japon-yabancı evlilikleri bakımından özellikle kendisini hissettirmektedir. Japon vatandaşlarıyla evli olan yabancılar, haberleri dahi olmadan boşanabilecekleri ve bunu önlemek için önleyici başvuru isimli bir tedbire başvurabilecekleri hususunda bilgisiz olabilmektedirler.¹⁰¹

3. Caydırıcı Olmayan Yaptırımlar

a. Kesin Hükümsüzlük Yaptırımı Açısından

Bildirime dayalı boşanmaların kesin hükümsüzlük veya iptal yaptırımına tâbi olmalarının kanunî dayanağı Şahsî Hal Muhakeme Kanunu (*jinji soshouhou* 人事訴訟法) m.2/1 hükmüdür.¹⁰² Fakat ne bu Kanun içerisinde ne de Japon Medeni Kanunu'nda hangi hallerde kesin hükümsüzlük yaptırımının gündeme geleceğine dair özel bir hüküm bulunmaktadır. Doktrin ve mahkemeler tarafından ağırlıklı olarak benimsenen görüş, evlenmenin kesin hükümsüzlüğüne dair JMK m.742 hükmünün (irade noksanlığı) bildirime dayalı boşanmalar bakımından da kıyasen uygulanması gerektiği yönündedir.¹⁰³

Buna göre, boşanma bildirim formunun eşlerden biri tarafından diğerinin bilgisi/rızası hilâfına teslim edildiği haller ile formun doldurulduğu esnada her iki eşin de boşanma iradesine sahip olmasına karşılık teslimden önce içlerinden birinin bu iradeyi kaybetmiş olduğu fakat buna rağmen formun yine de teslim edildiği hallerde boşanma kesin hükümsüzdür.¹⁰⁴ Bu hususta, geçersizliğin herhangi bir mahkeme kararına veya incelemeye gerek olmaksızın ileri sürülebileceğini savunan 'kendiliğinden geçersizlik' görüşü (doktrin ve mahkemelerin ağırlıklı olarak benimsediği görüştür) ile, geçersizliği tespit eden bir mahkeme kararı bulunmadığı sürece geçersizliğin ileri sürülemeyeceğini bildiren 'şekli geçersizlik' görüşleri bulunmaktadır.¹⁰⁵

Kendiliğinden geçersizlik görüşünün temel dayanağını teşkil eden 1978 tarihli Yüksek Mahkeme kararında, benzer koşullarda gerçekleştirilen bildirime dayalı boşanmanın geçerli olup olmadığı meselesi bir başka davada bekletici sorun olarak

sorusuna %62'si evet, %38'i hayır cevabını vermiştir. Her ne kadar elde edilmiş veriler eski olsa da, bu araştırma bildirime dayalı boşanma sisteminin fiili durumuna ilişkin şüphelerin temelsiz olmadığını göstermesi bakımından önemlidir. Bkz. Yamakawa, *Koseki* (n18) 182.

¹⁰¹ Ninomiya (n16) 79. Bazı örneklerde, Japon vatandaşı taraf, yabancı olan eşinin imzasını alabilmek için formun kira sözleşmesi olduğu veya çocuklarının okulundan verildiği gibi gerçeğe aykırı beyanlarda bulunmaktadır. Diğer örneklerde ise, yabancı eş imzasının gerçekte ne için istendiğinin farkında olmasına rağmen şiddete uğradığı veya tehdit edildiği için imza atmaktadır. Bkz. Hurights Osaka < <https://www.hurights.or.jp/archives/newsletter/section4/2020/05/post-201874.html> > (Erişim: 10.10.2024).

¹⁰² Motozawa (n36) 73; Matsuhisa (n27) 57.

¹⁰³ Ukon (n27) 38; Ishii (n16) 74; Kuguminato (n14) 59; Yamakawa (n17) 84; Matsuhisa (n27) 57; Kano (n14) 71.

¹⁰⁴ Boşanma iradesi mevcut olmasına rağmen bildirim yapılmamış ise, bu durum kesin hükümsüzlük (*mukou* 無効) değil, yokluk (*fusonzai* 不存在) yaptırımını gündeme getirmektedir. Bkz. Yamakawa (n17) 84.

¹⁰⁵ Takenaka (n14) 46; Mizuno (n27) 52.

gündeme gelmiş ve Mahkeme o davanın ilgililerinin geçersizlik iddiasını (bunu tespit eden bir karara gerek olmadan) öne sürebilecekleri yönünde hüküm kurmuştur.¹⁰⁶ Bu karar ışığında, sonraki yıllarda kaleme alınan eserlerde bildirime dayalı boşanmaların geçersizliğinin kendiliğinden doğduğu görüşü geliştirilmiştir.¹⁰⁷

Diğer taraftan önemle belirtmek gerekir ki, 'kendiliğinden geçersizlik' ifadesinin yanıltıcı bir yönü bulunmaktadır. Zira, boşanma bildirim formu belediye tarafından bir kez teslim alındığında eşler arasındaki evlilik ilişkisinin sona erdirildiği hususu kütüğe tescil edilmekte ve ortaya çıkan bu yeni statünün aslında geçersiz olduğu iddiası tek başına eşleri boşanma öncesi duruma döndürmeye yetmemektedir. Aksine, mağdur konumdaki (eski) eşin öncelikle mahkeme gözetiminde bir uzlaştırma sürecine dâhil olması, bunun olumsuz sonuçlanması halinde dava açması ve kütüğe yapılmış boşanma tescilini kaldırtmak için mutlaka bir mahkeme kararı temin etmesi gerekmektedir.¹⁰⁸

Mevcut sistem, tek taraflı bir boşanma ile karşılaşan eşin bu durumu kabullenmesini teşvik edici nitelikte görülebilecek birtakım unsurlar da barındırmaktadır. Örneğin, mağdur eşin uzlaştırma görüşmeleri esnasında 'teşekkür parası' (*kansharyou* 感謝料) almayı kabul etmesi halinde, kendiliğinden geçersiz olması gereken boşanmanın artık geçerli hale geldiğine ilişkin bir Yüksek Mahkeme kararı bulunmaktadır.¹⁰⁹ Benzer şekilde, bilgisi olmaksızın yapılan bir boşanma bildiriminden sonradan haberdar olan eşin evlenmeden önceki soyadını kullanmak için talepte bulunması durumunda da boşanmaya icâzet verdiği kabul edilmekte ve boşanma bildirim anından itibaren geçerli hale gelmektedir.¹¹⁰ Geçersiz bir boşanmayı geçerli hale getirmek konusunda mağdur eşin davranışlarına atfedilen yüksek etki derecesi hususunda doktrinde herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır.¹¹¹

Uzlaştırma ve akabindeki yargı sürecinin uzun, masraflı ve yıpratıcı olduğu düşünüldüğünde¹¹², kesin hükümsüzlük yaptırımının caydırıcı olmadığı sonucuna varmak mümkündür ki, mağdur eşin içine düşürüldüğü durumu kabullenerek boşanmaya razı geldiği hallerin sayısının çok olması¹¹³ bu düşünceyi doğrular niteliktedir.

¹⁰⁶ Motozawa (n36) 73. Karar metnindeki ilgili kısım için bkz. 最判昭和53年3月9家月31卷3号, sayfa 79.

¹⁰⁷ Kubota (n27) 98; Tsuneoka (n35) 95; Kawamura (n14) 66; Matsukawa (n14) 76; Motozawa (n36) 73; Yoshida ve Iwashi (n31) 67; Ishii (n16) 75.

¹⁰⁸ Mizuno (n27) 51; Tsuneoka (n35) 95; Kojima, Date ve Mizutani (n14) 217; Yoshida ve Iwashi (n31) 67; Matsukawa (n14) 76; Ukon (n27) 38; Itou (n32) 40.

¹⁰⁹ Mizuno (n27) 52. Karar metnindeki ilgili kısım için bkz. 最判昭和42年12月8家月20卷3号, sayfa 55.

¹¹⁰ Tokotani (n31) 52.

¹¹¹ Kano (n14) 72; Tsuneoka (n35) 95; Takenaka (n14) 46; Kawamura (n14) 66; Kuguminato (n14) 59; Ishii (n16) 75; Motozawa (n36) 73; Matsuhisa (n27) 56; Itou (n32) 40.

¹¹² Bkz. Japan Times <<https://www.japantimes.co.jp/community/2013/10/07/how-tos/getting-a-dodgy-divorce-is-easy-annulling-the-decision-is-anything-but/>>

¹¹³ Mizuno (n27) 51.

b. İptal Yaptırımı Açısından

Boşanma bildirim formunun hile veya tehdit ile doldurulduğu veya teslim edildiği hallerde, söz konusu boşanmanın iptal ettirilmesi mümkündür.¹¹⁴ Diğer taraftan, hilenin öğrenildiği veya tehdidin sona erdiği tarihten itibaren üç ay içerisinde dava açılmaması durumunda yahut dava açma hakkına sahip tarafın boşanmaya icâzet gösterdiği hallerde iptal davası açma hakkı düşmektedir.¹¹⁵

Mahkemenin iptal kararı vermesi durumunda, evliliğin iptalinde görüldüğünden farklı olarak kararın geriye yürüyeceği, boşanmanın en baştan itibaren geçersiz hale geleceği ve böylelikle evliliğin hiç sonlanmamış sayılacağı hususunda doktrin hemfikirdir.¹¹⁶ İptal yaptırımının geleneksel tanımı ile çelişir gözükürken bu yorumun temel gerekçesi olarak, bildirim dayalı boşanma sistemini düzenleyen maddeler arasında, evliliğin iptaline ilişkin maddeye (JMK m.747) gönderme yapılmış iken evliliğin iptalinin geriye etkili olmadığını belirten maddeye (JMK m.748) herhangi bir gönderme yapılmamış olması gösterilmektedir.¹¹⁷

Doktrinde hile durumu için sıklıkla verilen bir örnek, alacaklılarının takip yapabileceklerini ve bu durumun ailesine zarar vereceğini öne süren bir kocanın muvâzaalı bir boşanma için eşini iknâ ettiği, fakat boşandıktan hemen sonra başka bir kadınla yeniden evlendiği haldir.¹¹⁸ Yukarıda belirtildiği gibi iptal kararının geriye etkili kabul edilmesi böyle örnekler açısından kocanın çok eşlilik durumuna yol açtığından, ikinci evliliğin geçersizliği için dava açılabilmesi de mümkün hale gelmektedir.¹¹⁹

Bununla birlikte, bildirim dayalı olarak yapılan diğer muvâzaalı boşanma örnekleri incelendiğinde, bildirim formunun teslimi iradesi bakımından herhangi bir sakatlık bulunmadığı sürece mahkemelerin şekli bir yaklaşım benimsedikleri ve boşanmayı geçerli gördükleri anlaşılmaktadır.¹²⁰ Bu kapsamda, icrâ tâkibinden kurtulmak,¹²¹ soyadını değiştirmek,¹²² kurumlardan sosyal yardım almak¹²³ gibi amaçlarla gerçekleştirilen bildirim dayalı boşanmaların mahkemelerce geçerli görüldükleri ifade edilmektedir.¹²⁴

¹¹⁴ JMK m.764 hükmünün evliliğin iptaline ilişkin JMK m.747 hükmüne yapmış olduğu gönderme sebebiyle. Bkz. Mizuno (n27) 52; Bkz. Tsuneoka (n35) 94; Kawamura (n14) 66; Matsuhisa (n27) 57.

¹¹⁵ JMK m.747/2 hükmü sebebiyle. Bkz. Kano (n14) 71; Takenaka (n14) 46; Matsukawa (n14) 76; Kuguminato (n14) 59; Wagatsuma, Ariizumi, Endou, Kawai ve Nomura (n19) 94.

¹¹⁶ Mizuno (n27) 52; Takenaka (n14) 46; Ukon (n27) 39; Kawamura (n14) 66; Matsukawa (n14) 76; Matsuhisa (n27) 57; Yoshida ve Iwashii (n31) 67; Tokotani (n31) 53.

¹¹⁷ Kano (n14) 71.

¹¹⁸ Tokotani (n31) 53; Kano (n14) 70.

¹¹⁹ Yamakawa (n17) 84; Kano (n14) 71.

¹²⁰ Kojima, Date ve Mizutani (n14) 218; Kuguminato (n14) 60.

¹²¹ 大判昭和16年2月3日民集20卷, sayfa 70.

¹²² 最判昭和38年11月28日民集17卷11号, sayfa 1469.

¹²³ 最判昭和57年3月26日半時1041号, sayfa 66.

¹²⁴ Matsukawa (n14) 75, 76; Yamakawa (n17) 80; Motozawa (n36) 73; Okuyama (n27) 45; Itou (n32)

Tüm bu açıklamalar ışığında, tıpkı kesin hükümsüzlük yaptırımında olduğu gibi, iptal yaptırımı açısından da tek taraflı boşanmaları engelleyici bir caydırıcılık düzeyinin bulunmadığı sonucuna varmak mümkündür.

4. Eşin ve Çocukların Menfaat Kaybı

Bildirime dayalı boşanma sisteminin en sorunlu yönlerinden birisi, eşler arasında mal paylaşımına, boşanma sonrasında çocukla ilişki kurulmasına ve bir eşin diğerine sağlayabileceği maddî destek gibi önemli detaylara dair herhangi bir anlaşmaya varılmamış olsa bile, formun belediye tarafından teslim alınmasıyla birlikte boşanmanın gerçekleşiyor olmasıdır.¹²⁵ Hiçbir kötü niyet barındırmayan hallerde bile, eşlerin bu önemli detaylar üzerine eğilme gereksinimi hissetmeksizin hızlı şekilde boşanabilmelerini mümkün kılan sistem, eş ve çocukların menfaatlerinin sağlıklı şekilde temini yönünden eksik olduğu gerekçesiyle eleştirilmektedir.¹²⁶ Bu gibi detaylara ilişkin düzenlemelerin boşanma sonrasında yapılacağına herhangi bir garantisi olmadığından,¹²⁷ özellikle eşlerden birinin ekonomik bağımsızlığının bulunmadığı veya yeterli düzeyde olmadığı örnekler açısından bakıldığında,¹²⁸ sistemin boşanmayı kolaylaştıran yapısının âdil olmayan/haksız boşanmaları önleme noktasında bir zâfiyete yol açtığı anlaşılmaktadır.¹²⁹ İdeal olan, eşlerin kendi aralarında mâkul şekilde yürütecekleri müzâkereler vasıtasıyla boşanma sonrası döneme dair çeşitli hususlarda anlaşmaya varmalarınıdır. Halbuki, Japonya'daki boşanmaların mevcut durumu bu idealden oldukça uzak bir görünüm arz etmektedir.¹³⁰

Uygulamada, eşler arasındaki güç dengesizliğine bağlı olarak müzâkerelerin önemli ölçüde etkilenebildiği, bencil taleplerin hatta tek taraflı boşanmaların dahi diğer eşe kabul ettirilebildiği ifade olunmaktadır.¹³¹ Eşlerden birinin kötü niyetli olduğu ve diğerinin rızâsı hilâfına bildirim formunu teslim ettiği hallerde, söz konusu mağduriyetin boyutu daha da büyük olmaktadır.¹³² Eşini boşamak isteyen ve bu uğurda onun damgasını gizlice kullanmaya veya onun imzasını taklit etmeye tenezzül edebilecek birinin, bildirim formunda yer alan ve boşanma sonrasında çocukla iletişim kurulmasına veya sağlanacak maddî desteklere ilişkin beyan kutucuklarını da tamamen kendi menfaatine göre doldurmak istemesi ihtimali göz ardı edilemeyecek kadar yüksektir.

38; Mizuno (n27) 50.

¹²⁵ Takenaka (n14) 45; Ishii (n16) 73.

¹²⁶ Kuguminato (n14) 57; Fukuichi (n59) 191; Matsukawa (n14) 75; Yoshida ve Iwashii (n31) 68.

¹²⁷ Kojima, Date ve Mizutani (n14) 212.

¹²⁸ Ninomiya (n16) 78.

¹²⁹ Endou (n33) 67; Kano (n14) 67.

¹³⁰ Ninomiya (n16) 77, 78.

¹³¹ Kojima, Date ve Mizutani (n14) 212.

¹³² Matsuhisa (n28) 57.

Doktrinde, bildirime dayalı boşanmanın gerçekten de her iki tarafın özgür iradeleriyle mi gerçekleştiği yoksa erkeğin daha avantajlı olduğu bir boşanma türüne mi dönüştüğü sorusuna dikkat çekilmiştir.¹³³ Kanaatimizce, cinsiyetten bağımsız olarak, ‘diğerinin rızâsı hilâfına boşanmak isteyen eş’ her kim ise, bu sistemde esas avantajlı konumda olan odur. Boşanma bildirim formundaki tüm damgalar sahibinden habersiz vurulmuş, boşanma sonrası döneme ilişkin hiçbir maddî yükümlülük üstlenilmemiş ve çocukla ilişki kurma hususunda herhangi bir düzenleme yapılmamış olsa dahi, kötü niyetli eş formu belediyeye teslim ettiği anda boşanma gerçekleşmektedir. O andan itibaren geçersizlik iddiasını ispat etme yükü altında kalan ve en az bir yıllık bir hukuk mücadelesinin ardından bunun ancak mümkün olabildiğini¹³⁴ öğrenen diğer eşin mağduriyeti gerçektir.

Bu bağlamda velâyet hakkı üzerinde ayrıca durulmalıdır. Küçük çocuk bulunan evlilikler açısından gündeme gelecek boşanma bildirimlerinde, form içeriğinde taraflardan hangisinin velâyet hakkına sahibi olacağına dair bir belirleme yapılması gerekmektedir.¹³⁵ Buna karşılık, her ne kadar ilgili kanun maddesinde¹³⁶ bu belirlemeyi içermeyen bildirim formlarının teslim alınmayacakları belirtilmiş ise de¹³⁷, aynı maddenin takip eden fıkrasında formun bu eksikliğe rağmen belediye tarafından bir şekilde teslim alındığı hallerde boşanmanın geçerli olacağı hükme bağlanmıştır.¹³⁸

Eşlerin boşanmak hususunda müşterek bir iradeye ulaştıkları fakat velâyet hakkına kimin sahip olacağı konusunda anlaşmazlığa düştükleri hallerde, içlerinden birinin hızlı davranarak kendi lehine bir belirleme yapıp formu teslim ettiği örnekler mevcuttur.¹³⁹ Bu durumun özellikle eşlerden birinin yabancı olduğu haller bakımından gündeme geldiği ifade edilmektedir.¹⁴⁰ Böyle hallerde, velâyet hakkına ilişkin belirlemenin geçersiz olduğu fakat boşanmanın geçerli şekilde gerçekleştiği kabul edilmektedir.¹⁴¹

Buraya kadar yapılan açıklamalardan anlaşıldığı üzere, bildirime dayalı boşanma sistemi boşanılan eş ve eğer varsa küçük çocuklar bakımından ciddi menfaat kayıplarına yol açabilmektedir. Sistem, formu dolduran ve teslim eden eşin lehine

¹³³ Wagatsuma, Ariizumi, Endou, Kawai ve Nomura (n19) 90.

¹³⁴ Sürecin zorlukları hakkında bkz. <<https://www.japantimes.co.jp/community/2013/10/07/how-tos-getting-a-dodgy-divorce-is-easy-annulling-the-decision-is-anything-but/>> (Erişim: 10.10.2024)

¹³⁵ Bu yükümlülüğün kanunî dayanakları JMK m.765/1 ve m.819/1 ile Nüfus Kütüğü Kanunu (*kosekihō* 戸籍法) m.76 hükümleridir.

¹³⁶ JMK m.739’a gönderme yapılmak suretiyle.

¹³⁷ JMK m.765(1) Bkz. Tsuneoka (n35) 94; Kubota (n27) 97.

¹³⁸ JMK m.765(2). Bkz. Takenaka (n35) 45; Tsuneoka (n35) 94; Kubota (n27) 97; Tokotani (n31) 51.

¹³⁹ Kojima, Date ve Mizutani (n14) 218; Ishii (n16) 73.

¹⁴⁰ Bildirime dayalı boşanmalarda sorunların özellikle yabancı taraflar söz konusu olduğunda ortaya çıktığı belirtilmektedir. Bkz. Ninomiya, Matsumoto (sup), *Kyougi Rikon Mondai Kenkyukai* (ed) (n50) 42 vd. Ayrıca bkz. Fukuichi (n59) 191.

¹⁴¹ Kojima, Date ve Mizutani (n14) 218; Ishii (n16) 73; Matsuhisa (n28) 56.

işlemekte, fakat bu eş tarafından gerçekleştirilebilecek sūiistimallere karşı yeterli koruma sağlamamaktadır. Önleyici başvuru tedbiri ile bu sıkıntının önüne geçileceği düşünülebilirse de, anılan tedbir tamamen isteğe bağlı olduğundan tüm boşanma bildirimlerinin yaklaşık beşte birlik bir kısmı bakımından ancak saptanabilmektedir.

D. Sistemde Revizyon İhtimalinin Düşüklüğü

Buraya kadar yapılan açıklamalardan da anlaşılabilirdiği üzere, bildirime dayalı boşanma sisteminde gözlemlenen sorunların temel kaynağı, sistem bünyesinde tarafların boşanma iradelerinin hiçbir şekilde teyit edilmiyor oluşudur. Önemle belirtmek gerekir ki İkinci Dünya Savaşı öncesi dönemde kurulan, savaş sonrasında da Japon aile hukukunun önemli bir parçası olarak varlığını sürdüren bu sistemde taraf iradelerinin teyidi şeklinde bir zorunluluk getirilmesi düşüncesi, aralıklarla tartışma konusu yapılmıştır.¹⁴²

Günümüzde dahi bazı yazarlar sistemin mutlaka maddi iradelerin teyidini içerecek şekilde yeniden tasarlanması gerektiği görüşündedirler.¹⁴³ Bu kapsamda, tarafların belediye görevlisi önünde birlikte hazır bulunmalarının zorunlu hale getirilmesi veya tarafların boşanma iradelerinin teyit edilmesinin şart koşulması gibi seçenekler dile getirilmiştir.¹⁴⁴ Aile mahkemeleri ve/veya kamu kurumlarının (aile mahkemeleri tarafından görevlendirilen kurumlar da dâhil) boşanmanın tescili öncesinde tarafların boşanma iradesini teyit ettikleri, boşanma sonrası dönem için yapılmış olabilecek maddi yardıma ve çocuk ile kimin nasıl ilişki kuracağına dair anlaşmaların yerindeliğini kontrol ettiği, gerekli hallerde anlaşma içeriğinin değiştirilmesini teşvik edebildiği bir sistemin eş ve çocukların menfaatlerini daha iyi koruyacağı ileri sürülmüştür.¹⁴⁵

Buna karşılık kanun koyucu ve diğer bazı yazarlar, idarenin önerilen bu şartların sağlanıp sağlanmadığını takip etmekte zorlanacağı düşüncesinde olmuşlardır. Teyit işleminin idarî makamlarca değil de aile mahkemesi tarafından yapılması önerildiğinde bile, bunun boşanma özgürlüğüne bir kısıtlama getireceği iddia edilerek fiili boşanmaların sayısında artış yaşanabileceğinden endişe duyulmuştur.¹⁴⁶

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Japon Medeni Kanunu'nun aile hukuku ve miras hukuku kitaplarında esaslı bir değişiklik yapılması hususu gündeme geldiğinde, bildirime dayalı boşanma sistemi de kapsama alınmıştır. 20 Temmuz 1946 tarihli taslakta, sisteme ilişkin iki farklı alternatif önerilmiştir. Bunlardan ilki sistemin aile mahkemesince yapılacak bir teyit işlemini zorunlu kılacak bir revizyona tâbi

¹⁴² Yamakawa, *Koseki* (n18) 172.

¹⁴³ Tokotani (n31) 52; Ninomiya (n16) 79; Ishii (n16) 73; Fukuichi (n59) 191.

¹⁴⁴ Matsuhisa (n28) 57.

¹⁴⁵ Fukuichi (n59) 200 dn 22.

¹⁴⁶ O dönem yapılmış tartışmalar hakkında detaylı bilgi için bkz. Wagatsuma, Ariizumi, Endou, Kawai ve Nomura (n19) 91; Kojima, Date ve Mizutani (n14) 212; Kubota (n27) 98; Tsuneoka (n35) 97.

tutulması, ikincisi ise bir bütün olarak ilga edilmesidir. Fakat bu revizyon önerisi çift meclisli yasama sisteminden geçememiş, danışmanlar meclisinde (*sangiin* 参議院) kabul edilmiş olmasına rağmen temsilciler meclisinde (*shuugiin* 衆議院) reddedildiği için kanun değişikliğine dâhil edilememiştir.¹⁴⁷ Bu tercihin gerekçesi olarak, evlilik cüzdanlarını ibraz etmeye bile kolay yanaşmayan Japon halkının ulusal karakteri gösterilmiş, iradelerin teyit edilmesi şeklinde bir şart getirilecek olursa bunun çok sayıda fiili boşanmaya yol açacağı endişesi dile getirilmiştir.¹⁴⁸ O dönem evliliklerini bildirmemiş yani nüfus kütüğüne kaydettirmemiş pek çok evli çift bulunduğu, dolayısıyla bu kimselerin boşanmaya karar verseler dahi boşanma iradesinin teyidi gibi karmaşık bir süreçten geçmek istemeyecekleri iddia edilmiştir.¹⁴⁹

1954 Yılında, Kanun'da yeniden değişiklik yapılması gündeme geldiğinde, boşanma iradelerinin teyidi meselesi tekrar ele alınmıştır. Bu sefer, boşanma özgürlüğü ve fiili boşanmaların sayısı gibi gerekçelerin yanında ayrıca mahkemelere böyle bir görev yüklemenin yol açacağı pratik zorluklardan da bahsedilmiştir. O dönem için her yıl yaklaşık 70.000 boşanma bildiriminin yapıldığı hatırlatılmış, mahkemelerin irade teyidini nasıl yapacaklarının belli olmadığı belirtilmiş ve sistemin mevcut haliyle bırakılmasında karar kılınmıştır. Böylelikle, kanun koyucu bakımından iradelerin teyidine yönelik tartışma da sona ermiştir.¹⁵⁰

Her ne kadar doktrinde iradelerin teyidini şart koşan bir sistem lehine değişiklik yapılmasını savunan yazarlar bulunsa da, çalışmanın yapıldığı an itibariyle bu hususta herhangi bir yasama faaliyeti mevcut olmayıp, tarihsel süreç de dikkate alındığında yakın zamanda böyle bir değişikliğin yapılma ihtimali yüksek görülmemektedir.

II. BİLDİRİME DAYALI BOŞANMALARIN TÜRKİYE'DE TESCİLE ELVERİŞSİZLİĞİ

A. NHK m.27/A Kapsamında Tescil Sistemi

NHK m.27/A hükmü ile kurulan tescil sisteminin iki temel işlevi bulunmaktadır.¹⁵¹ Bunlardan ilki, yabancı idarî makamlarca verilmiş ve bu sebeple 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usûl Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK) kapsamında Türkiye'de tanıma prosedürüne konu edilemeyen boşanma, evliliğin butlanı, iptali ve mevcut olup olmadığına ilişkin kararların nüfus kütüğüne tescilini sağlamaktır. İkincisi ise, aynı hususlara ilişkin kararların yabancı bir mahkeme tarafından verilmiş olduğu hallerde bunların Türk mahkemelerince tanınması şartına gerek kalmaksızın etki doğurabilmelerine imkân sağlamaktır.¹⁵²

¹⁴⁷ Yamakawa, *Koseki* (n18) 176.

¹⁴⁸ Oturum tutanaklarından ifadeler için bkz. Yamakawa, *Koseki* (n18) 177.

¹⁴⁹ Ibid.

¹⁵⁰ Yamakawa, *Koseki* (n18) 181.

¹⁵¹ Güner (n7) 305.

¹⁵² Huysal (n7) 475.

Yapılacak tescilin hukukî niteliği konusunda doktrinde farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bu çalışmada ise tescil şartları üzerinden bir inceleme yapılacağı için hukukî nitelik tartışmasına yer verilmeyecektir.¹⁵³ Yine, Kanun'da aranan tescil şartları, konu hakkında yazılmış eserlerde çoğunlukla ayrı alt başlıklar halinde detaylı şekilde incelenmiş oldukları için, çalışmada bu açıklamalar tekrar edilmeyecektir.

NHK m.27/A hükmünde dağınık şekilde ifadesini bulmuş tescil şartlarını, takip kolaylığı sağlamak adına 'başvurucuya ilişkin' ve 'karara ilişkin' olmak üzere iki ana grupta toplanmak mümkündür. Başvurucuya ilişkin şart tek cümle ile ifade edilmiş olmasına karşın esasen üç alternatif barındırmaktadır:

- Birinci alternatif: Her iki taraf da hayatta ise, her iki tarafın bizzat (veya vekillerinin) başvurmaları şarttır.
- İkinci alternatif : Her iki taraf da hayatta ve biri yabancı ise, Türk vatandaşı olan tarafın (veya vekilinin) tek başına başvurması şarttır.
- Üçüncü alternatif: Tarafardan biri ölmüş ise, diğer taraf (veya onun vekili) tek başına başvuracaktır.

Karara ilişkin şartlar ise şu şekildedir;

- 1- Adli veya idarî makam tarafından verilmiş bir kararın varlığı şarttır.
- 2- Adli veya idarî makamın, bu kararı vermek hususunda kendi devlet kanunlarına göre yetkili olması şarttır.
- 3- Bu kararın Türkiye dışında verilmiş olması şarttır.
- 4- Kararın boşanma, evliliğin butlanı, iptali veya mevcut olup olmadığının tespiti hakkında olması şarttır.
- 5- Kararın usûlen kesinleşmiş olması şarttır.
- 6- Kararın Türk kamu düzenine açıkça aykırı bulunmaması şarttır.

Aşağıda, öncelikle Türkiye'nin Tokyo Büyükelçiliği Konsolosluk Şubesi'ndeki uygulama hakkında bilgi verilecektir. Ardından, özellik arz ettiğini düşündüğümüz tescil şartları üzerinde detaylı şekilde durulacaktır. Karara ilişkin birinci, beşinci ve altıncı şartların bildirim dayalı boşanmalar bağlamında özellik arz ettikleri kanaatindeyiz. Son olarak, mevcut uygulamada tek taraflı boşanmaların tescil edilebilme ihtimalleri ele alınacaktır.

B. Türkiye'nin Tokyo Büyükelçiliği Konsolosluk Şubesi'ndeki Uygulama

Türkiye'nin Tokyo Büyükelçiliği internet sayfasında, boşanma tescil başvurusu için istenen belgelerin bir listesi bulunmaktadır.¹⁵⁴ Özellikle üç belge üzerinde dur-

¹⁵³ Görüşlerin toplu halde ele alındığı eserler için bkz. Tokat (n7) 72-74; Güner (n7) 305; Sercan Ecemiş, 'MÖHUK Dışında Düzenlenen Tanıma ve Tenfiz Kuralları' (2020) 22(1) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 381.

¹⁵⁴ Belgeler için bkz. Türkiye Cumhuriyeti Tokyo Büyükelçiliği İnternet Sayfası <<https://tokyo-be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/390889>> (Erişim: 10.10.2024).

makta fayda vardır. Bu belgeler, sayfada şu şekilde gösterilmektedirler:

“1) *Belediyeden alınacak RİKON TODOKE belgesi (mühürlü fotokopisi de geçerli kabul edilir.)*

2) *Belediyeden alınacak RİKON JURİ SHOMEİSHO belgesinin aslı (fotokopi kabul edilmez.)*

3) *Eski eş Japonya vatandaşıysa; boşanma bilgilerinin yazılı olduğu nüfus kayıt örneği (KOSEKİ TOHON) belgesi (fotokopi kabul edilmez.)”*

Bu belgelerden ilki, yukarıda ‘boşanma bildirim formu’ olarak açıklanan ve belediyenin alındı işlemine konu edilen belgedir. Alındı işleminin yapılmasını takiben bu belge üzerine boşanma kayıt numarası işlendiğinden tescil başvurusu için de istenmektedir. İkinci belge, alındı işlemini yapan belediyenin bu durumu göstermek üzere ilgili tarafa verdiği ve yukarıda ‘alındı belgesi’ olarak açıklanan belgedir. Bu belge, tescil başvurusu açısından boşanma kararı olarak işlem görmektedir. Belgede geçen *juri* (受理) kelimesi, kararın kesinliğine işaret ettiği şeklinde anlaşılmakta ve üçüncü belge olan eşin nüfus kayıt örneği ile birlikte boşanmanın kesin olarak gerçekleştiğinin teyidi amacıyla kullanılmaktadır.

Çalışma kapsamında Türkiye’nin Tokyo Büyükelçiliği Konsolosluk Şubesi’nde görevli Dışişleri Bakanlığı personeli ile yazışma yapılmış ve tescil başvuruları bakımından takip edilen uygulamanın detayları hakkında bilgi sahibi olunmuştur. Buna göre, yukarıda belirtilen üç belgenin sunulması durumunda boşanma nüfusa tescil edilmektedir. Bazı hallerde yabancı (eski) eşin nüfus örneğinin belediyelerce Türk vatandaşı olan tarafa verilmediği belirtilmektedir. Böyle hallerde eğer ilk iki belge eksiksiz ise, boşanma yine de tescil edilmektedir. Benzer şekilde, başvurucunun ilk belgeyi sunmadığı haller de olmakta, bu gibi durumlarda ikinci ve üçüncü belgeler eksiksiz sunulmuş ise tescil işlemi yapılmaktadır. Başvurucunun sadece alındı belgesine sahip olduğu fakat boşanma bildirim formu ve eski eşine ait nüfus kayıt örneği sunmadığı hallerde, kendisinden boşanma bildirim formunu niçin temin edemediğine dair belediyeden yazı getirmesi istenmektedir. Belediyeler beş yıl sonunda bazı belgeleri imhâ edebildikleri için birinci belgenin temin edilemediği örneklere rastlanmaktadır. Başvuru için ‘önleyici başvuru’ yapıldığına dair herhangi bir belge istenmemektedir.

Komisyon olarak karar verilirken kesinleşme şartı ile ilgili herhangi bir kayıt düşülmemekte, yalnızca sistem üzerinden başvurunun tek taraflı mı yoksa çift taraflı mı yapıldığı bilgisi seçilerek tescil işlemi gerçekleştirilmektedir.

C. Özellik Arz Eden Tescil Şartları Açısından İnceleme

1. İdari Makam ‘Taraftından’ Verilmiş Bir ‘Karar’ Mevcut Mudur?

NHK m.27/A hükmü, nüfus kütüğüne tescili talep edilecek ve yetkili yabancı adli veya idarî makamca verilmiş bir kararın mevcûdiyetini zorunlu kılmaktadır. Hükmün açık lafzına sâdik kalınırsa, tescil talebine konu olan işlemin bir ‘karar’

vasfında olması gerekmektedir. Ayrıca, bu kararın yetkili bir idarî makam tarafından verilmiş olması da aranmaktadır. Bir başka deyişle, karar olma vasfını taşısa bile o kararı vermeye yetkili bulunmayan bir idarî makamdandır olan kararların tescil talebine konu edilmeleri mümkün değildir.

NHK m.27/A sistemi hakkında yazılmış eserler, idarî makamın yetkili olması şartının nasıl anlaşılması gerektiği hususu üzerinde detaylı şekilde durmuşlardır. Hükümün lafzı, yabancı makamın karar verme yetkisinin bulunup bulunmadığı hususunun re'sen incelenmesi gerektiğini düşündürmekte ve pek çok yazar, maddede bahsedilen yetkinin usûl hukukundaki teknik kavramı ifade etmekten ziyade kararı veren devlet bakımından ilgili adli ya da idarî makamın boşanma ve evliliği sona erdirebilme “gücüne” sahip olması şeklinde anlaşılmasının yerinde olacağını belirtmektedir.¹⁵⁵ Bir başka deyişle, kararın, adli ya da idarî makam tarafından verilip verilemeyeceğinin tespiti ile sınırlı bir inceleme yapılması yeterli durmaktadır.¹⁵⁶

Yabancı makamın sahip olması gereken ‘yetki’ bakımından doktrinde yapılan detaylı değerlendirmelerin varlığına karşın, yetkili olduğu anlaşılan o makamın gerçekleştireceği işlemin ‘karar’ olma vasfı hakkında herhangi bir görüş beyan edilmediği görülmektedir.¹⁵⁷ Yabancı bir idarî makamın -yetkili olmak kaydıyla- yapacağı tüm işlemlerin NHK sistemi bağlamında birer karar niteliğinde oldukları varsayılacak olursa, hiç şüphesiz karar vasfı üzerinde ayrıca durmaya gerek kalmayacağından buna ilişkin bir tartışmanın açılması da anlamsız olacaktır. Hatta, NHK sistemi idarî makamların boşanma kararı verebildikleri gerçeği üzerine bina edildiğinden, boşanmanın ‘karar’ vasfı taşımayan bir işlem ile gerçekleştirilmesinin zaten mümkün olmadığı düşüncesi dahi benimsenmiş olabilir. Yabancı idarî makamın karar verme yetkisinin o devlet hukukundan doğduğuna işaret eden m. 27/A hükmü, ‘yetki’ üzerinde odaklanarak okunduğunda bu sonuca varılması son derece doğaldır.

Bu noktada önem kazanan soru şudur: Acaba boşanmanın gerçekleştirildiği hukuk düzeninin ilgili işlemi kendi idare hukuku anlamında bir ‘karar’ olarak görüp görmediğinin NHK sistemi açısından bir önemi var mıdır? Kanaatimizce, burada iki farklı yorumdan biri benimsenebilir. Eğer sistem ile gözetilen temel amacın yabancı ülkede gerçekleştirilmiş boşanmaların Türkiye’deki tescilini kolaylaştırmak olduğu kabul edilir ise, hükümde geçen ‘karar’ ibaresi geniş yorumlanacak ve yapılan işlemin -o ülke hukukuna göre hangi nitelikte görüldüğünden bağımsız

¹⁵⁵ Doktrinde ilk defa *Huysal* tarafından ifade edilen bu yaklaşım daha sonra diğer yazarlar tarafından da benimsenmiş görülmektedir. Bkz. *Huysal* (n7) 490; *Güner* (n7) 308; *Ayhan İzmirli* (n7) 92; *Ecemiş* (n163) 382; *Tokat* (n7) 56.

¹⁵⁶ *Sezişli* (n7) 20.

¹⁵⁷ Tespit edebildiğimiz kadarıyla sadece *Huysal*, ‘karar’ vasfının gerekliliğine dikkat çekmiştir. Yazar, kararın yabancı makamlarca verilmiş olması koşulunun iki açıdan önem taşıdığını belirtmekte ve ilkinden bahsederken “yabancı boşanmaların tescili ancak boşanmanın bir kararla gerçekleşmesi halinde mümkün olacaktır” demektedir. Bkz. *Huysal* (n7) 485.

olarak- Türkiye’de bir karar olarak tescilinin mümkün olduğu sonucuna varılacaktır. Hükümde, ilgili devlet hukukuna yapılan göndermenin ‘makamın yetkisi’ bakımından yapılmış olması böyle bir yorumu destekler niteliktedir.

Buna karşılık, gözetilen temel amacın yabancı ülkede gerçekleştirilmiş boşanmaların Türkiye’deki tescilini kolaylaştırmak ve ‘bu imkânın sadece idarî bir makamın kontrolünden geçmiş boşanmalar ile sınırlı şekilde kabul edilmesini teminat altına almak’ olduğu kabul edilirse, ilgili devlet hukukuna göre karar vasfını taşımayan bir işlem böyle bir kontrolün yapılmamış olduğuna delâlet edebileceğinden, ‘karar’ vasfının varlığı-yokluğu tartışması önemli hale gelecektir.

Türkiye’de 2017 yılına kadar idarî makamlarca verilen boşanma kararlarına etki tanınmadığı, bunların halen tanıma ve tenfiz talebine konu edilemedikleri¹⁵⁸ ve maddî hukukumuzda bu müessesenin zaten kabul edilmediği düşünüldüğünde, kanun koyucunun özellikle boşanma iradeleri bakımından böyle bir idarî kontrolü tercih etmiş olduğunu düşünmek pekâlâ mümkündür. Dahası, hükümde, idarî makamlar ‘tarafından verilmiş’ kararlardan bahsediliyor olması, lafzî açıdan da idarî makamın sürece katılımının arzu edildiği şeklinde anlaşılmaya müsaittir.

Bu ikinci yorum benimsenerek boşanma işleminin sürece katılım sağlamış bir idarî makam kararında somutlaşması gerektiği kabul edildiğinde, Japonya’da gerçekleştirilen bildirim dayalı boşanmalar bağlamında bu şartın sağlanması imkânsız hale gelmektedir. Zira, bildirim dayalı boşanmanın gerçekleşmesinde, idarî makamın verdiği herhangi bir izin veya maddî karar söz konusu değildir.¹⁵⁹ Nitekim, eşlerin boşanma iradelerinin esaslı bir şekilde teyit edilebilmesi için evlilik sicil memuru önünde mutlaka hazır bulunmalarının arandığı Çin Halk Cumhuriyeti hukukundan bahsedilen bir eserde, oradaki usûlün Japonya’da görülen tarzda bir mahkeme dışı boşanma usûlü olmadığı vurgulanmış, bir ihtimal ‘idarî makam kararıyla boşanma’ şeklinde sınıflandırılabilirliği belirtilmiştir.¹⁶⁰

Japon idare hukukunda, usûlüne uygun şekilde düzenlenmiş bir bildirim (*to-dokede* 届出), muhatabı olan belediyeye teslim edildiği an itibarıyla o bildirim yapıldığını gerekli kılan kanunî yükümlülüğün yerine getirildiği kabul edilmektedir.¹⁶¹ Bildirim usûlünde, idarî makamın herhangi bir dahli olmadığı gibi, ‘idarî başvuru’ (*shinsei* 申請) usûlünden farklı olarak makamın bildirimde bulunan kişiye

¹⁵⁸ Konu hakkında faydalı açıklamalar için bkz. Salımya Ganiyeva, ‘Türk ve Rus Federasyonu Milletlerarası Usûl Hukukunda İdari Boşanma Kararlarının Tanınması Sorunu’ (2013) 33(1) MHB 30-60

¹⁵⁹ Nakanishi (n84) 104. Japonca’da *jishitsuteki kettei* (実質的決定) şeklinde kullanılan kavram, Türkçe’de ‘maddî karar’ anlamında gelmektedir.

¹⁶⁰ Nakanishi (n84) 106. Kaynak ifade, *gyousei kikan no kettei ni yoru rikon* (行政機関の決定による離婚) şeklindedir.

¹⁶¹ Sakurai ve Hashimoto (n47) 205; Takeshi Hitomi, ‘Dai 2 Shou’ Kaoru Inaba, Takeshi Hitomi, Hiroaki Murakami ve Masako Maeda içinde, *Gyouseihou* (Dai 4 Han, Yuuhikaku 2018) 79.

herhangi bir yanıt vermesi de beklenmemektedir.¹⁶² Bu yönüyle, belediye tarafından gerçekleştirilen alındı işlemi (*juri* 受理) 'idare tarafından verilen' bir karar olarak görülmediği gibi, bazı yazarlar bunu 'idarî işlem' kavramına dâhil ederken bile tereddüt etmektedirler.¹⁶³

Her ikisi de bildirim usûlüne dayalı olan 'evlilik bildirimi' ve 'boşanma bildirimi' arasında nitelik yönünden yapılan ayırım da ikinci yorumun benimsenmesini mümkün kılmaktadır. Doktrinde, evlilik bildirimlerinin idare hukuku anlamında bir 'idarî başvuru' niteliğinde olduğu görüşü hâkim iken¹⁶⁴, boşanma bildirimi açısından aynı yönde bir görüş tespit edilememektedir. Boşanma bildirim formu kendisine sunulan belediye görevlisi iki işlemden birini yapmakla yükümlüdür. Bunlardan ilki, yapacağı şekli incelemenin olumlu neticelenmesi halinde form hakkında 'alındı işlemi' gerçekleştirmektir. Diğer ise, aynı şekli inceleme neticesinde usûlüne uygun olarak düzenlenmediği kanaatine vardığı veya daha önce önleyici başvuru tedbiri tesis edilmiş bir evlilik bakımından sunulduğu anlaşılan bildirim formunu en baştan hiç teslim almamaktır (*fujuri* 不受理).¹⁶⁵

Hiç şüphesiz, NHK m.27/A hükmünde geçen 'idarî makam tarafından verilmiş karar' ibaresi geniş yorumlandığında belediye tarafından gerçekleştirilen alındı işlemi de bir karar olarak görülecek ve belediyenin bu konudaki yetkisi hakkında herhangi bir tereddüt bulunmadığı için, hükümde aranan şart sağlanmış kabul edilecektir. Nitekim, Türkiye'nin Japonya'daki dış temsilciliklerinde bildirim dayalı boşanmaların karar vasfı konusunda herhangi bir tartışma yapılmamakta, alındı belgesi ve ek bazı belgeler üzerinden kolaylıkla işlem tesis edilmektedir. Buna karşılık, yukarıda da değinildiği üzere, böyle bir yorumun kanun koyucunun amacı ile uyumlu olup olmadığı hususu tartışmaya açıktır. Belediye tarafından boşanma bildirim formu hakkında gerçekleştirilen alındı işleminin Japon hukukunda bir idarî makam kararı olarak görülmediği açık iken, aynı işlemin NHK m.27/A hükmü bağlamında bu nitelikte kabul edilmesi, hükmün hem lafzına hem de amacına aykırılık taşımaktadır.

2. Usûlüne Göre 'Kesinleşmiş' Bir Karar Mevcut Mudur?

Yukarıda bildirim dayalı boşanmalar açısından ortada bir idarî makam kararı olmadığı neticesine ulaşılmıştır. Bir an için idarî makam kararı ifadesi geniş yo-

¹⁶² Uga (n53) 103, 228; Noguchi (n46) 149; Itagaki (n49) 48; Hiroshi Yamada, 'Dai 2 Hen' Toshifumi Sowa, Hiroshi Yamada ve Tadasu Watari içinde, *Gendai Gyouseihou Nyuumon* (Dai 5 Han, Yuuhikaku 2023) 75; Shimoi (n49) 169; Shigeru Takahashi, *Gyouseihou* (Dai 3 Han, Koubundou 2023) 77; Kousuke Kitami, 'Dai 8 Kou' Takemichi Hatakeyama ve Yasushi Shimoi (ed) içinde, *Hajimete no Gyouseihou* (Dai 4 Han, Sanseidou 2023) 73.

¹⁶³ *Hitomi*'ye göre, İdarî Usûl Kanunu m.37 hükmü uyarınca bildirim varması ile birlikte yükümlülüğün yerine getirildiği kabul edildiğinden, idare tarafından yapılan alındı işleminin idarî işlem kavramına dâhil edilmesinde tereddüt edilebilir. Bkz. Hitomi (n161) 79.

¹⁶⁴ Mamoru Suda, 'Dai 1 Shou' Hikaru Takagi, Takayoshi Tsuneoka ve Mamoru Suda içinde, *Joukai Gyousei Tetsuzukihou* (Koubundou, 2017) 33, 186, 187; Takagi (n48) 415; Sakurai ve Hashimoto (n47) 205.

¹⁶⁵ Suda (n164) 34.

rumlanarak kapsama dâhil edilse bile, tek başına bir kararın varlığı NHK m.27/A hükmü kapsamında tescil talebinde bulunulabilmesi için yeterli görülmemekte, söz konusu kararın ayrıca usûlüne göre kesinleşmiş olması da aranmaktadır. Açıklama'da, Komisyonca başvurunun incelenmesinde uyulacak esas ve usûller hakkında verilen bilgiler arasında kesinlik şartı ile ilgili olarak şu ifade yer almaktadır:¹⁶⁶

“Yabancı Adli veya İdari makam tarafından verilen kararların usûlen kesinleşmiş olması zorunludur. Adli veya idarî makam kararında kesinleşme şerhi veya kararın kesinleştiğine dair belge/yazı yok ise başvuru reddedilir.”

Kanun, Yönetmelik ve Açıklama metinlerinde kesinleşme şartından defalarca bahsedildiği, hatta başvuru formunun tanım cümlesinde bile bu şartın tekrarlandığı dikkate alınır, kanun koyucunun zihninde bu şarta oldukça önem verilmiş olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür. Kaldı ki, tescil başvuru formunda kararın kesinleşme tarihinin de belirtilmesi gerekmektedir.¹⁶⁷

Bahse konu kesinlik şartı ile şekli anlamda kesinliğin mi yoksa maddî anlamda kesinliğin mi kastedildiği hususu net değildir.¹⁶⁸ Doktrindeki baskın görüş, bu kavramdan anlaşılması gerekenin şekli anlamda kesinlik olduğunu kabul etmekte¹⁶⁹, yani kesinleşme şartının sağlanmasından ilgili karara karşı kanun yollarının tüketilmiş olması gerekliliğini anlamaktadır.¹⁷⁰ Mesele hakkındaki ilk değerlendirmeleri yapan *Huysal*, boşanma, evliliğin feshi ve iptali gibi evliliği sona erdiren kararlar bakımından önemli olan hususun, verilen kararların -kararla birlikte sübjektif anlamda maddî hakkın tükenmesi karşısında- inşâi etki yaratması olduğunu ifade etmektedir. Yazara

¹⁶⁶ Bkz. Açıklama, sayfa 10.

¹⁶⁷ Yabancı Ülke Adli veya İdari Makamlarınca Boşanmaya, Evliliğin Butlanına, İptaline veya MEvcut Olup Olmadığının Tespitine İlişkin Olarak Verilen Kararların Nüfus Kütüğüne Tesciline İlişkin Form. Bkz. Yabancı Ülke Adli veya İdari Makamlarınca Verilen Kararların Tesciline Yönelik Açıklama Ek-1, s. 13. <https://www.nvi.gov.tr/kurumlar/nvi.gov.tr/mevzuat/nufusmevzuat/talimat/nufusislemeleri/07052020-Yabancı_ülke_Adli_veya_idarî_Makamlarınca_verilen_Kararların_Tescili2020_2.pdf> (Erişim: 10.10.2024).

¹⁶⁸ “Şekli anlamda kesin hüküm, verilen karar hakkında tüm itiraz ve olağan kanun yollarının tüketilmiş olmasını ifade eder. Maddî anlamda kesin hüküm ise, kararın bağlayıcı bir etkiye sahip olmasını, yani aynı hukukî sonuçların, tarafları ve dava sebebi aynı olan ikinci bir davaya konu yapılması halinde farklı bir hükme varılması yasağı ve aynı kararın dikkate alınması zorunluluğunu ifade eder. Bir hükmün maddî anlamda kesinleşmesi için şekli anlamda da kesinleşmiş olması şarttır.” Bkz. Tütüncübaşı (n7) 108. “Bu haliyle “usûlen kesinleşme” kavramının ne anlama geldiği açıklanmaya muhtaçtır. Ancak kavramın içerik ve anlamını tanımlayacak somut bir veri mevcut değildir.” Bkz. *Huysal* (n7) 492.

¹⁶⁹ *Ecemiş* (n153) 383; *Huysal* (n7) 494; *Tütüncübaşı* (n7) 119; Diğer taraftan *Tokat*, NHK m.27'ye konu kararların nitelikleri itibarıyla şekli anlamda kesinleşmeyi barındırdıkları gibi maddî anlamda kesinleşmeyi de barındırdıkları düşüncesindedir. Yazara göre, tescil talebine konu olacak yabancı kararın kesinleşmesi hem maddî hem şekli anlamda olacaktır. Bkz. *Tokat* (n7) 59.

¹⁷⁰ “İnşâi kararlar sadece adli makamlarca değil idarî makamlarca da verilebilmektedir. Dolayısıyla yabancı idarî makamlarca verilen boşanma, evliliğin iptali ve feshi gibi evliliği sona erdiren kararlar da inşâi kararlar olacağından, verildiği devlet hukukunda bu idarî karara karşı hukukî başvuru yollarının tüketilmiş olması gerekecektir.” Bkz. *Huysal* (n7) 494.

göre, bu anlamda inşâî etki maddî kesinleşmeden farklı olup, tıpkı boşanma ve evliliğin iptalinde olduğu gibi etkisini kararın şekli anlamda kesinleşmesinden itibaren ileriye etkili olarak doğurmaktadır. Kendisi, inşâî bir hükmün, maddî anlamda kesinleşmesinin hukukî bakımdan bir sorun yaratmadığı kanaatinde dir.¹⁷¹ *Ayhan* ise, bu iki kesinlik türünün yargı kararlarına özgü kavramlar olduğunu belirtmekte, söz konusu kararın idarî bir makam kararı olduğu hallerde, kesinleşme şartının 'işleme karşı idarî başvuru imkânının bulunmaması' ve idarî yargıya da başvuru imkânının ortadan kalkmış olması şeklinde anlaşılması gerektiğini ifade etmektedir.¹⁷²

Kesinleşme şartının sağlanıp sağlanmadığının her somut olay bakımından tespiti güçlük yaratacağından, Yönetmelik m.7/1/c hükmü ile incelemeyi yapacak merciin işi kolaylaştırılmak istenmiştir. Buna göre, boşanma kararında kesinleşme şartının bulunması gerekmektedir. Böyle bir şartın bulunmadığı hallerde, kararın, verildiği ülke hukukuna göre kesinleştiğine dair onaylanmış belge veya yazının aslı ile noter veya dış temsilcilik tarafından onaylanmış veya ilgili ülkenin yetkili makamı tarafından apostil şartı tatbik edilerek onaylanan Türkçe tercümesinin ibraz edilmesi zorunludur. Yine, Yönetmelik m.10/2 hükmüne göre, yabancı adli veya idarî makamlarınca verilen kararların tesciline karar verilmesi halinde; boşanma, evliliğin butlanı, iptali veya mevcut olup olmadığı kararlarının tarihi, kesinleşme tarihi olarak kabul edilmektedir. Bu düzenlemenin, tescilin geriye etkili olduğunu netleştirmek için getirildiği kanaatindeyiz. Böylelikle, yabancı makam kararının, verildiği ülkede hüküm doğurmaya başladığı andan itibaren olacak şekilde Türk hukukunda da, geriye etkili olarak etki doğuracağı hükme bağlanmış olmaktadır.¹⁷³ Yoksa, bu düzenlemeden hareketle her kararın verilme tarihinde kendiliğinden kesinleştiği şeklinde bir yorum yapılamaması gerekir. Zira, hem kanun maddesinin hem de Yönetmeliğin lafzına bakıldığında, kararın kesinleşip kesinleşmediği hususunun kararın verildiği devlet kanunlarına göre belirleneceği açıktır.¹⁷⁴

NHK m.27/A hükmünde yer alan usûlüne göre kesinleşme şartı, Japonya'da gerçekleştirilen bildirim dayalı boşanmalar açısından özellikle iki noktada sorun arz etmektedir. İlk olarak, bildirim formu hakkında yapılan alındı işlemi bir idarî makam kararı niteliğinde olmadığından, ortada kesinleşmesi söz konusu olabilecek bir karar bulunmamaktadır. Bu sebeptir ki, belediyenin başvuruca verdiği alındı belgesinde kesinleşme hususuna dair hiçbir ifade yer almamaktadır. Yine, Japon mahkemelerinden veya idarî makamlarından bu kararın Japon hukukuna göre kesinleştiğini gösterir onaylanmış bir belge veya yazı temin edilebilmesi de mümkün değildir. Özetle, NHM m.27/A hükmünde ifade edildiği şekliyle kesinleşmeye dair bir 'usûl' bulunmamaktadır.

¹⁷¹ Huysal (n7) 493.

¹⁷² Ayhan İzmirli (n7) 95, 96. *Güner*'e göre, yabancı idarî makamların verdiği boşanma kararlarının kesinleşmesinin tespitinde idare hukukuna özgü ilkeler belirleyici olmalıdır. Bkz. Güner (n7) 310.

¹⁷³ Tokat (n7) 70.

¹⁷⁴ Benzer yönde bkz, Tokat (n7) 59, 60.

İkinci olarak, her ne kadar belediye tarafından formun teslim alındığı tarihte Japon hukukuna göre boşanma gerçekleşmekte, hüküm ve sonuçlarını doğurmayaya başlamakta ise de¹⁷⁵, önleyici başvuru yapılmamış örnekler açısından tek taraflı veya hile yahut tehdit içeren boşanmaların varlığı iddia edilerek kesin hükümsüzlük veya iptal yaptırımlarının mağdur eş tarafından gündeme getirilmesi ihtimali ortadan kalkmış değildir. Dahası, böyle kötü niyetli boşanmalar açısından uygulamada görüldüğü üzere, bu yaptırımların hiç talep edilmemesi ve mağdur eşin içine düşürüldüğü durumu kabullenmesi de mümkündür.¹⁷⁶

Belediye tarafından gerçekleştirilen alındı işleminin şekli anlamda kesinleşmeye müsait bir işlem olmadığı bir kere kabul edildiğinde, bildirim dayalı boşanmaların NHK m.27/A sistemi kapsamında tescil edilmeleri mümkün olamamalıdır. Bir an için, NHK m.27/A hükmünde bahsedilen kesinleşme şartının, boşanma bildirim formunun belediye tarafından teslim alındığı an (yani boşanmanın gerçekleştiği an) itibariyle sağlanmış sayılması şeklinde bir çözüm yolu akla gelebilirse de, böyle bir yorum, boşanmanın eşlerden birinin rızası hilâfına veya hile yahut tehdit ile gerçekleştiği örnekler açısından tam da kesinleşme şartının üstlenmesi gereken fonksiyonun gereği gibi yerine getirilememesi anlamını taşıyacaktır. Kesin hükümsüzlük ve iptal yaptırımları açısından boşanmanın gerçekleşme anından itibaren işlemeye başlayan bir kanun yolu başvuru süresi de bulunmadığı için, böyle bir tercihin, mevcut tutarsızlığı çözmek bir yana eşin mağduriyetini daha da artırma ihtimali bulunmaktadır.

Türkiye'nin Japonya'daki dış temsilcilik uygulamalarında, alındı işleminin (*juri 受理*) kesinlik gösterdiği kabul edilerek işlem tesis edilmektedir. Burada, usûl hukuku anlamında bir kesinleşmeden ziyade işlemin gerçekten de yapılmış olup olmadığı şeklinde sözlük anlamıyla bir kesinlik tasavvuruna sahip olunduğu kanaatindeyiz.

3. Türk Kamu Düzenine 'Açıkça' Aykırı Bulunmayan Bir Karar Mevcut mudur?

NHK m.27/A hükmünde aranan şartlardan bir diğeri, yabancı idarî makam tarafından verilen kararın Türk kamu düzenine açıkça aykırı bulunmamasıdır. Kamu düzenine aykırılık denetimi yetkisinin idarî mercilere bırakılmış olması doktrinde ağır şekilde eleştirilmiştir.¹⁷⁷ Öyle ki, tescil talebini alan idare tarafından yapılacak değerlendirmede en çok bu aykırılığın tespiti noktasında zorlanılacağı düşüncesi dahi dile getirilmiştir.¹⁷⁸

Açıklama'da, kamu düzeni değerlendirmesi ile ilgili olarak, 'kararda yer alan hükmün uygulanmasının Türkiye'de ağır ve kamu vicdanında kabul edilemez so-

¹⁷⁵ Kuguminato (n14) 57; Kawamura (n14) 63; Takenaka (n14) 45.

¹⁷⁶ Tokotani (n31) 51; Mizuno (n27) 51; Kojima, Date ve Mizutani (n14) 218.

¹⁷⁷ Güner (n7) 312; Tütüncübaşı (n7) 120; Huysal (n7) 494; Ecemiş (n153) 386; Tokat (n7) 64.

¹⁷⁸ Sibel Özel, Mustafa Erkan, Hatice Selin Pürselim ve Hüseyin Akif Karaca, *Millîterarası Özel Hukuk* (İkinci Baskı, On İki Levha 2023) 760.

nuçlar doğurup doğurmayacağı' hususunun inceleneceği belirtilmiştir. Yine, Komisyonca başvurunun incelenmesinde uyulacak esas ve usûller hakkında verilen bilgiler arasında hükmün kamu düzenine aykırı olmaması şartı ile ilgili olarak “*Karar Anayasa ile düzenlenen temel hak ve hürriyetlere, iyi niyet kurallarına, âdil yargılamaya ve savunma hakkına genel ahlak ve adap anlayışına aykırı olup olmadığı, ayrıca hukuk sistemine yabancı olan bir konu hakkında karar verilip verilmediği hususları bakımından değerlendirilir*” ifadesi bulunmaktadır.¹⁷⁹

Doktrinde, geçmiş yıllarda boşanma ile ilgili olarak Türk kamu düzenini açıkça ihlâl etmesi muhtemel hallerde çeşitli örnekler verilmiştir. Bu kapsamda, yabancı boşanma kararının hile ile alınmış olduğu; boşanma davasında tarafların savunma haklarının ihlâl edilmiş olduğu; boşanma kararının Türk mahkemelerince verilmiş bir kararla çeliştiği; boşanma kararının eşlerden yalnızca birinin iradesi dikkate alınarak verilmiş olduğu hallerin Türk kamu düzenine açık aykırılık teşkil edebilecekleri ifade olunmuştur.¹⁸⁰

Yukarıda sistemin sorunlu yönlerine ilişkin olarak yapılmış açıklamalar hatırlandığında, bildirim dayalı boşanmalar açısından bu örneklerin neredeyse tamamının gündeme gelme ihtimali bulunduğu fark edilecektir.¹⁸¹ Boşanma bildirim formunun hile ile doldurulduğu veya aynı formun diğer eşin rızâsı hilâfına onun damgası vurularak tanzim edildiği ve belediyeye teslim edildiği örnekler, bizzat Japon yazarlarca varlığı kabul edilen ve üzerinden eleştiri yapılan gerçekliklerdir.¹⁸² Bildirime dayalı boşanma sisteminde idarî makam konumundaki belediyenin verdiği bir ‘karar’ bulunmadığı gibi, salt şekli bir inceleme yapıldığından tarafların her ikisinin de gerçekten boşanmak isteyip istemedikleri hususu kesinlikle teyit edilememektedir.¹⁸³

Diğer taraftan, eşlerden birinin rızâsı olmamasına rağmen boşanma bildirim yapılmış ve belediyeden bir ‘alındı belgesi’ temin edilmiş ise, bu belge ile NHK kapsamında yapılacak tescil başvurusu açısından söz konusu ‘irade noksanlığı’ unsurunun tespit edilebilmesi mümkün olmadığından, aslında başvuruyu değerlendirecek komisyon tarafından bilinmesi ve varlığından emin olunması halinde kamu düzenine açık aykırılık olarak görülmesi muhtemel böylesi bir tek taraflı boşanmanın tescili mümkün hale gelmektedir. Şu an için, böyle bir tehlikeyi önleyebilmenin tek yolu, eşlerden en az birinin evliliğin devamı esnasında belediyeye

¹⁷⁹ Bkz. Açıklama sayfa 10.

¹⁸⁰ Feriha Bilge Tanrıbilir, ‘Türk Hukukunda Yabancı Makamlarca Verilen Boşanma Kararlarının Tanınmasına İlişkin Gelişmeler’ Vahit Doğan, Alper Çağrı Yılmaz ve Lale Ayhan İzmirli (ed) içinde, *Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Meseleler Sempozyumu - 18, 20 Nisan 2018-Antalya* (Savaş 2019) 381; Ebru Şensöz Malkoç, *Aile Hukukuna İlişkin Yabancı Kararların Tanınması* (On İki Levha 2017) 241; Nuray Ekşi, *Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi* (Beta, 2013) 318; Ayrıca bkz. Güner (n7) 313 dn76.

¹⁸¹ Bkz. yukarıda ‘Sistemin Sorunlu Yönleri’ alt başlığı.

¹⁸² Mizuno (n27) 51; Tsuneoka (n35) 95; Kojima, Date ve Mizutani (n14) 217; Yoshida ve Iwashi (n31) 67.

¹⁸³ Kano (n14) 67; Matsuhisa (n28) 55; Motozawa (n36) 73; Takenaka (n14) 45; Mizuno (n27) 51.

bir 'önleyici başvuru' yapmış olmasıdır. Hatırlanacağı üzere bu tedbir, söz konusu evlilikteki diğer eş tarafından belediyeye sunulmak istenebilecek boşanma bildirimlerinin teslim alınmaksızın reddedilmesini ve tedbir başvurusunu yapan eşin bu durumdan haberdar edilmesini sağlamaktadır.

Fakat, bu tedbir bütünüyle ihtiyârî olup verildikten sonra altı ayda bir yenileme gerektirdiğinden, her evlilik bakımından saptanamamaktadır.¹⁸⁴ Ayrıca buradaki esas sorun, mevcut dış temsilcilik uygulamasında önleyici başvuru yapılmış olup olmadığına bakılmıyor, bu başvuru yapılmış olsa bile bunu ispatlayan belgenin tescil başvurusu için istenen belgeler arasında yer almıyor olmasıdır. Önleyici başvuru yapılmış olup olmaması, tescil başvurusuna ilişkin değerlendirmede dikkate alınmadığından, komisyonun müşterek boşanma iradeleri noktasında bütünüyle karanlıkta kaldığını söylemek mümkündür. Diğer bir ifadeyle, tescil başvurusunu değerlendirecek merciin her iki eşin de boşanmayı istedikleri haller ile yabancı eşin aslında boşanmak istememesine rağmen tek taraflı olarak boşanıldığı halleri birbirinden ayırabilmesi mümkün değildir.

Bir an için, Türk vatandaşları tarafından Türkiye'nin Japonya'daki dış temsilciliklerine yapılacak tescil talepleri açısından önleyici başvuru tedbirine başvurulmuş olduğunun belgelenmesi şeklinde bir şart getirmek düşünülebilirse de, bunun tescil talebini alan merci olmak bakımından NHK m.27/A ve Yönetmelik ile sınırları açıkça çizilmiş yetkinin aşılması anlamına geleceği de iddia edilebilir. Hiç şüphesiz boşanmak istemeyen eşin kendi rızâsı hilâfına gerçekleşen bu boşanmayı öğrenip dış temsilciliklerimizi bu durumdan haberdar ettiği, tescilin kabul edilmemesi için bir itirazda bulunduğu ihtimaller de akla gelebilir. Ancak mer'î mevzuat ışığında komisyonun bu itirazı kabul edebilmesi mümkün gözükmemektedir.

Acaba, NHK m.27/A kapsamındaki kamu düzeni değerlendirmesinin bildirme dayalı boşanma sisteminin tamamı hakkında genelleyici bir biçimde yapılması mümkün müdür? Hatırlanacağı üzere, evlilikte diğerinin rızâsı hilâfına boşanmak isteyen bir eş var ise, sistem esasen onun lehine işlemektedir. Boşanma bildirim formundaki tüm damgalar sahibinden habersiz vurulmuş, boşanma sonrası döneme ilişkin hiçbir maddî yükümlülük üstlenilmemiş ve çocukla ilişki kurma hususunda herhangi bir düzenleme yapılmamış olsa dahi, kötü niyetli eşin formu belediyeye teslim etmesiyle birlikte boşanma kütüğe tescil edilmektedir. O andan itibaren geçersizlik iddiasını ispat etme yükü altında kalan ve en az bir yıllık bir hukuk mücadelesinin ardından bunun ancak mümkün olabileceğini öğrenen diğer eş, çoğunlukla içine düşürüldüğü durumu kabullenerek mücadeleden vazgeçmektedir.¹⁸⁵ Böyle bir ortamda mağdur eşin savunma haklarına riayet edildiğini söylemek mümkün değildir.

Diğer taraftan, yabancı bir hukukî kurumun bir bütün olarak kamu düzeni müdahalesine tâbi tutulması çağdaş uygulamalar bakımından doktrinde ittifakla reddedilen

¹⁸⁴ Tokotani (n31) 52.

¹⁸⁵ Mizuno (n27) 51.

bir yaklaşımdır. Hâkim görüş, yabancı hukukun tatbik edilmesi durumunda doğacak sonucun kamu düzenine açıkça aykırı olup olmadığının esas alınmasıdır.¹⁸⁶ Sadece sonuca bakıldığında ise tüm bildirime dayalı boşanmalar aksi mahkeme kararı ile sabit olmadıkça etki doğurmaya devam ettiklerinden Türk kamu düzeni ile uyum içerisinde görüneceklerdir. Kaldı ki, bildirime dayalı boşanmaların önemli bir bölümünün zaten her iki eşin de müşterek iradeleri ile gerçekleşmiş olacağı tahmin edilebilir. Dolayısıyla, konumuz açısından genelleyici bir yaklaşım ile kamu düzeni müdahalesini işletmenin yerinde olmayacağını söylemek mümkündür.

Tescil başvurularının somut içeriğinden bağımsız olarak, bu sistemde tarafların boşanma iradelerinin hiçbir şekilde teyit edilmiyor oluşunun Türk kamu düzenini rahatsız etme ihtimali bulunduğu kanaatindeyiz. Tek taraflı boşanmalar açısından çok daha açık bir görünüm alacak bu aykırılık, tarafların boşanmayı gerçekten istedikleri hallerde dahi, boşanmanın mali sonuçları ve çocukla ilişki kurulması gibi noktalarda tek taraf iradesinin baskın gelmiş olması gibi ihtimaller üzerinden varlığını koruyacak cinstendir. Fakat bu aykırılığın, konu hakkında bir mahkeme kararı verilmeye kadar sadece bir iddia olarak kaldığı ve başvuruyu değerlendirecek komisyonun böyle bir iddiayı kontrol yetkisine sahip olmadığı gerçeği ışığında, NHK m.27/A hükmü bağlamında somut boşanmalar bakımından kamu düzeni müdahalesinin işletilmesi zor gözükmektedir.

D. Tek Taraflı Boşanmaların Tescili İhtimali

Yukarıda ele alınan tescil şartları Açıklama'da yer verilmiş red sebepleri ile birlikte değerlendirildiğinde, bildirime dayalı boşanmalar açısından tescil başvurusunun reddine dayanak teşkil etmesi muhtemel iki gerekçe öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki kararın usulüne göre kesinleşmemiş olması, ikincisi ise kararın kamu düzenine açıkça aykırı olduğunun anlaşılmasıdır.¹⁸⁷ Tescil başvurusunu alan idarî merciin, bu iki red sebebinden birine dayanmadığı hallerde boşanma nüfus kütüğüne tescil edilecektir. Çalışmanın yapıldığı an itibarıyla, Türkiye'nin Japonya'daki dış temsilcilikleri tarafından daha önce bu iki gerekçeye istinaden yapılmış bir red işlemi bulunmamaktadır.¹⁸⁸

Her iki tarafın da Türk vatandaşı olduğu hallerde birlikte başvuru şartı bulunduğundan, boşanma taraflardan birinin rızası olmadan gerçekleşmiş olsa dahi, rızası olmayan o tarafın başvuru sürecine 'iştirak etmemek' suretiyle tescili önleyebilme gücü bulunmaktadır. Diğer taraftan, mevcut sistemde, bir Türk vatandaşının Japon

¹⁸⁶ Cemal Şanlı, Emre Esen ve İnci Ataman-Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk* (11. Bası, Beta 2024) 89.

¹⁸⁷ Açıklama Ek-5, s.18. <https://www.nvi.gov.tr/kurumlar/nvi.gov.tr/mevzuat/nufusmevzuat/talimat/nufusislemeleri/07052020-Yabancı_ulke_Adlî_veya_idarî_Makamlarinca_verilen_Kararlarin_Tescili2020_2.pdf> (Erişim: 10.10.2024).

¹⁸⁸ Türkiye'nin Tokyo Büyükelçiliği Konsolosluk Şubesi'nde görevli Dışişleri Bakanlığı personeli ile yapılan görüşmede yazara aktarılmış olan bilgidir.

veya başka bir devlet vatandaşı olan eşini ondan habersiz şekilde Japonya’da tek taraflı olarak boşadıktan sonra alındı belgesi ve diğer belgeler ile Japonya’daki dış temsilciliklerimizde veya Türkiye’deki il nüfus müdürlüklerinde bu boşanmayı tescil ettirebilmesi mümkün gözükmektedir. Taraflardan birinin yabancı diğerinin Türk vatandaşı olduğu hallerde bildirim dayalı tek taraflı boşanmaların nüfus kütüğüne tescil ettirilmesinin önünde hiçbir kanûnî engel bulunmamaktadır.

Şu anki NHK m.27/A uygulaması açısından ‘alındı belgesi’ boşanma kararı olarak değerlendirilmekte ve tescile dayanak yapılmaktadır. Bu belge hem belediye başkanının mührünü hem de Japonya Dışişleri Bakanlığı’ndan temin edilmiş apostil şerhini hâvi olduğu için, onun resmi belge niteliğinde herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır. Buna karşılık, belgenin üzerinde sadece ‘*Yukarıdaki bildirim, ... tarihinde alındığını ispatlar.*’ ifadesi yer almakta, ‘karar’ veya benzeri bir kelime hiçbir yerde geçmemekte, zaten belgede idarî makam tarafından dercedilmiş başka bir ifade de bulunmamaktadır.

Daha da önemlisi, alındı belgesinin hiçbir yerinde bu belgenin usûlen kesinleştiğine işaret edebilecek bir ibare mevcut değildir.¹⁸⁹ Buna rağmen Türkiye’nin Japonya’daki dış temsilcilik uygulamalarında, alındı işleminin (*juri* 受理) kesinlik gösterdiği kabul edilerek işlem tesis edilmektedir. Yukarıda ilgili başlık altında da vurguladığımız üzere, bu kabulün arkaplanında usûl hukuku anlamında bir kesinleşmeden ziyade işlemin gerçekten de yapılmış olup olmadığı şekilde sözlük anlamıyla bir kesinleşme tasavvuruna sahip olunduğu kanaatindeyiz.

Boşanmanın tek taraflı olarak yapılmış olduğu haller açısından doğabilecek sorun işte tam da bu noktada tespit edilebilir. Bilindiği üzere, boşanma bildirim formunun eşlerden biri tarafından diğerinin bilgisi/rızâsı hilâfına teslim edildiği haller ile formun doldurulduğu esnada her iki eşin de boşanma iradesi olmasına karşılık teslimden önce içlerinden birinin bu iradeyi kaybetmiş olduğu fakat buna rağmen formun teslim edildiği hallerde boşanma kesin hükümsüzdür.¹⁹⁰ Benzer şekilde, bildirim formunun hile veya tehdit ile doldurulduğu veya teslim edildiği hallerde, söz konusu boşanmanın iptal ettirilebileceği kabul edilmektedir.¹⁹¹ Fakat, bildirim formu bir kere belediye tarafından teslim alındığında boşanmanın hüküm ve sonuçlarını doğurmaya başladığı kabul edildiğinden, her iki geçersizlik hali bakımından da aile kütüğündeki boşanma kaydının kaldırılabilmesi ve hukuken boşanmanın hiç gerçekleşmemiş hale gelmesi için mağdur konumdaki eşin dava açması ve bir mahkeme kararı temin etmesi gerekmektedir.¹⁹² Bir başka deyişle, boşanma bildirim formunun teslim edildiği andan geçersizliği tespit eden bir mahkeme kararının kesinleştiği ana kadar, Japon hukuku açısından taraflar boşanmış durumdadırlar.

¹⁸⁹ Bkz. Çalışmanın sonunda, ‘Ek-2: Alındı Belgesi Örneği’.

¹⁹⁰ Yamakawa (n17) 84.

¹⁹¹ Mizuno (n27) 52; Tsuneoka (n35) 94; Kawamura (n14) 66; Matsuhisa (n28) 57.

¹⁹² Mizuno (n27) 51; Tsuneoka (n35) 95; Kojima, Date ve Mizutani (n14) 217; Yoshida v Iwashi (n31) 67; Matsukawa (n14) 76.

Alındı belgesi, bu durumu ispatlayan geçerli bir resmi belge niteliğinde olduğundan tescil başvurusunu alan merciin, başvuru için aranan diğer belgelerin de sunulması durumunda tescil talebini kabul edeceği açıktır. Bu durum hem Japonya'daki dış temsilciliklerimiz hem Türkiye'deki il nüfus müdürlükleri açısından geçerli olmalıdır. Bu noktada, boşanmayı sonradan öğrenen mağdur eşin Japonya'daki dış temsilciliklerimize gelip söz konusu boşanmanın kendi rızası hilâfına yapıldığını iddia etmesinin süreçte herhangi bir etkisi olup olmayacağı hususunun tartışmaya açılması gerekir.

Kanun, Yönetmelik ve Açıklama birlikte incelendiğinde, tescil başvurusuna itiraz şeklinde bir müessesenin düzenlenmediği görülmektedir. Kanaatimizce, yabancı eşin böyle bir iddiayı ileri sürmesi durumunda bile idarî merciin yapacağı işlem değişmeyecektir. Zira, başvuruyu inceleyecek Komisyon üyelerinin böyle bir itirazdan haberdar edildikleri hatta bu itirazı ciddi buldukları bir ihtimalde bile, belgeler itibariyle sorunsuz gözükken başvuruyu reddedebilmelerine imkân veren kanûnî bir gerekçe bulunmamaktadır. Boşanmanın geçersizliğini tespit etmesi muhtemel bir mahkeme kararının bekletici mesele yapılabilmesi hem kanûnen mümkün değildir, hem böyle bir kararın temin edilmesi uygulamada bir yılı bulabildiği için pratik değildir. Kaldı ki, itirazda bulunan yabancı eşin gerçeğe aykırı beyanda bulunması ihtimali de göz ardı edilmemelidir. Özetle, Komisyon, boşanma bildirimini teslim alan belediye görevlisince bile teyit edilmemiş maddî boşanma iradelerini araştırmak bakımından hiçbir yetki veya vasıtaya sahip değildir.

Tek taraflı bir boşanmanın bu şekilde kütüğe tescil edildiği hallerde, hiç şüphesiz söz konusu tescil işlemine karşı Türkiye'de idarî dava yolu açık olacaktır. Bununla birlikte, yabancı eşin bu yolu işleteceğini düşünmek pek de gerçekçi değildir. Sürecin yıpratıcı ve masraflı doğası onu durumu kabullenmeye itecek ve netice itibariyle kendisi tek taraflı olarak boşanılmış olacaktır.

Tek taraflı bir boşanmanın tescilinden doğabilecek sorunlar sadece eski eşini ilgilendirmemektedir. Örneğin, tescil başvurusu kabul edilen ve nüfus kütüğüne boşandığı bilgisi kaydedilen bir Türk vatandaşının ileride Türkiye'ye döndüğü ve tekrar evlendiği bir ihtimal akla gelebilir. Eğer, aynı süre zarfında tek taraflı boşanıldığı iddiasında olan yabancı taraf hakkını aramaktan vazgeçmemiş ve boşanmanın geçersizliğini tespit eden bir mahkeme kararı temin etmiş ise, belediye tarafından yapılmış boşanma tescili kaldırılacağından Türk vatandaşının Türkiye'de yaptığı ikinci evlilik, Japon hukuku açısından çok eşlilik durumu meydana getirecektir. Halbuki, böyle bir örnekte Türk hukuku açısından ikinci evlilik geçerli olacaktır. Bu gibi hallerde, çocuklara ilişkin velâyet hakkı vb. konularda, ayrıca eşin miras hakkı gibi hususlarda ciddi sorunlar ile karşılaşılması mümkündür.

DEĞERLENDİRMELER VE SONUÇ

Çalışmada yer verilen açıklamalardan hareketle aşağıdaki tespitlerin yapılabilceği kanaatindeyiz.

1- *Kyoudgi rikon* usûlünün Türkçe'ye 'anlaşmalı boşanma' olarak çevrilmesi ifadenin kelime anlamını doğru yansıtmakla beraber yanıltıcıdır. 'Bildirime dayalı boşanma' olarak çevrilmesini daha isabetli bulduğumuz bu usûlde tarafların maddî iradeleri kesinlikle teyit edilmemektedir. Dahası, eşlerin boşanma hususunda müşterek bir iradeye sahip olmadıkları hallerde dahi, sistem boşanmak isteyen eşin lehine işlemektedir. Uygulamada, iradeleri hilafına boşanılan eşlerin bu durumu kabullendikleri örneklerin sayısı çoktur.

2- Bu durum özellikle eşlerden en az birinin yabancı uyruklu olduğu evlilikler bakımından söz konusu olmaktadır. Yabancı eşin dil engeli, daha kolay kandırılabilmesine imkân vermektedir.

3- Önleyici başvuru tedbiri ihtiyârî olduğundan, genellikle eşlerin birbirinden şüphe duymaya başladıkları dönemlerde akla gelmektedir. Bu yönüyle tüm boşanma bildirimleri açısından kapsayıcı bir koruma sağlamamaktadır.

4- Belediye görevlisinin taraf iradelerini teyit etme yetkisi bulunmamaktadır. Boşanma bildirim formları çoğunlukla eşlerden biri tarafından teslim edilmekte, hatta kimi hallerde doğrudan posta ile belediyeye gönderilmektedir. Eşlerin belediyede hazır bulunmaları şeklinde bir zorunluluk olmadığından, taraf iradelerindeki bir noksanlığın tespiti mümkün olamamaktadır.

5- Tarafların müşterek bir boşanma iradesine sahip olmadıkları hallerde boşanma işleminin kesin hükümsüzlük veya iptal yaptırımına tâbi olduğu belirtilse de, bu yaptırımların temini uzun süre aldığından yeteri kadar caydırıcı olduklarını söylemek zordur.

6- Eşler arasında mal paylaşımına, boşanma sonrasında çocukla ilişki kurulmasına veya bir eşin diğerine sağlayabileceği maddî destek gibi önemli detaylara dair herhangi bir anlaşmaya varılmamış olsa bile, form belediye tarafından teslim alınmaktadır. Eşlerin bu önemli detaylar üzerine eğilme gereksinimi hissetmeksizin hızlı şekilde boşanabilmelerini mümkün kılan sistem, eş ve çocukların boşanma sonrasındaki menfaatlerinin sağlıklı şekilde temini yönünden eksiktir.

7- Geçmişte, boşanma iradelerinin idare veya mahkemeler tarafından teyidini zorunlu kılacak bir sistem değişikliği yönünde yapılmış tartışmalar sonuç vermemiştir. Her ne kadar böyle bir değişikliği savunan yazarlar olsa da, yakın dönemde bir değişiklik yapıp yapılmayacağı şu an için belirsizdir.

8- Bildirime dayalı boşanmalar, idare tarafından verilen bir boşanma kararına istinaden değil, belediyenin gerçekleştireceği bir alındı işlemine binaen gerçekleşmekte olup bu yönüyle NHK m.27/A hükmünde aranan 'karar' olma vasfını taşımamaktadırlar. Konsolosluk Şubesi uygulamasında 'boşanma belgesi' olarak isimlendirilen belge başlığının tam Türkçe karşılığı 'alındı belgesi'dir. Nitekim, belge

İçeriğinde idare tarafından dercedilmiş tek cümlelerin Türkçe çevirisi şu şekildedir: "Yukarıdaki bildirim, ... tarihinde alındığını ispatlar."

9- Alındı işleminin NHK anlamında bir karar niteliğinde olduğu varsayılsa bile, bu kararın kesinleşmeye müsait olmadığı açıktır. Alındı belgesinde kesinleşmeye dair herhangi bir ibare bulunmadığı gibi, bu bilginin başka makamlardan temin edilmesi de mümkün değildir.

10- Türkiye'nin Tokyo Büyükelçiliği Konsolosluk Şubesi uygulamasında 'alındı' (juri 受理) kelimesine bir kesinlik atfedilmekte, yabancı eşin nüfus kayıt örneği ile birlikte boşanmanın kesin olarak gerçekleştiği sonucuna varılmaktadır. Fakat buradaki kesinlik, usul hukuku anlamında bir kesinleşmeden ziyade işlemin gerçekten de yapılmış olup olmadığı şeklinde sözlük anlamıyla bir kesinlik tasavvurunu yansıtır gibi durmaktadır.

11- NHK m.27/A hükmüne ilişkin mevcut uygulamada, bir Türk vatandaşının Japon veya başka bir devlet vatandaşı olan eşini ondan habersiz ve bildirim dayalı olarak Japonya'da tek taraflı boşayıp, Japonya'daki dış temsilciliklerimize veya Türkiye'de il nüfus müdürlüklerine başvurmak suretiyle bu boşanmayı tescil ettirebilmesi mümkün gözükmemektedir.

Bu tespitlerden hareketle NHK m.27/A sistemi ile bildirim dayalı boşanma sistemi arasında bir uyumsuzluk bulunduğu sonucuna varmak mümkündür. Kanunun lafzı esas alınacak olursa, hem idare tarafından verilmiş bir karara dayanmamaları, hem usulüne göre kesinleşmemiş olmaları sebebiyle tescil talebinin reddedilmesi gerekmektedir. Diğer taraftan, doğası gereği kesinleşmeye müsait olmayan bir işlem hakkında bu şartın mutlak şekilde aranması durumunda Türk vatandaşlarının Japonya'da gerçekleştirdikleri boşanmaların tescili hiçbir şekilde mümkün olmayacağından şu anki uygulamanın -her ne kadar Kanun'un açık lafzına aykırı dahi olsa- takibinde bir mantık olduğu sonucuna varmak da mümkündür.

Kanaatimizce, bu açık uyumsuzluk halinin ortadan kaldırılması için NHK m.27/A hükmünde gerekli değişikliklerin yapılması gerekmektedir. Önerimiz, kesinleşme şartının muhafaza edilmesi, fakat boşanmanın gerçekleşmesinden sonra tarafların sınırlı süre boyunca kullanabilecekleri özel bir itiraz hakkı barındırmayan sistemler veya her ne sebeple olursa olsun kesinleşmeye müsait olmadığı anlaşılan kararlar açısından tescil başvurusunu alacak idareye taraf iradelerinin mevcüdiyetini araştırmak hususunda bir takdir yetkisi verilmesidir. Gerekli görülen hallerde bu hususun ispatı için ihtiyaç duyulabilecek ek belgeleri isteyebilme yetkisi ile donatılması halinde, idarenin bildirim dayalı boşanmalar açısından yukarıda özetlenen sorunların temel kaynağı olan irade noksanlıklarını kanuna uygun şekilde tespit edilebilmesi ve örneğin mağdur konumdaki tarafın itirazlarını -ciddi bulması halinde- yapacağı değerlendirmede dikkate alabilmesi mümkün hale gelecektir.

Ek-1: Boşanma Bildirim Formu (Sayfa 1/2)

市区町村 使用欄	受付日時 令和 年 月 日 午前・午後 時 分			受理 令和 年 月 日 第 号	発送 令和 年 月 日		
離婚届 令和 年 月 日届出 長 殿		送付 令和 年 月 日 第 号		長 印			
		書類調査	戸籍記載	記載調査	決 裁	調査票	附 票
字訂正	(よみかた)	夫 氏 名 妻 氏 名					
字削除	(1) 氏 名						
字加入	生 年 月 日	年 月 日		年 月 日			
夫	住 所						
妻	(住民登録をして いるところ)						
(署名又は押印)	世帯主 の氏名			世帯主 の氏名			
	本 籍			番地 番			
	(外国人のときは 国籍だけを書いて ください)	筆頭者 の氏名					
	父母及び養父母 の 氏 名	夫の父	続き柄 男	妻の父	母	続き柄 女	
	父母との続き柄	母					
	(右記の養父母以外にも 養父母がいる場合には その他の欄に書いて ください)	養父	続き柄 養 子	養父	養母	続き柄 養 女	
	養母						
	(3) 離婚の種別	☐ 協議離婚		☐ 和解		年 月 日 成立	
	(4)	☐ 調停		☐ 請求の認諾		年 月 日 成立	
		☐ 審判		☐ 判決		年 月 日 確定	
	婚姻前の氏に もどる者の本籍	☐ 夫 は ☐ もとの戸籍にもどる					
		☐ 妻 は ☐ 新しい戸籍をつくる					
	未成年の子の 氏 名	夫が親権 を行う子		妻が親権 を行う子			
	(5) 同居の期間	年 月 から		年 月 まで			
	(6) 同居を始めたとき			(別居したとき)			
	(7) 別居する前の 住 所			番地 番 号			
	(8) 別居する前の 世帯のおもな 仕事と	☐ 1. 農業だけ又は農業とその他の仕事を持っている世帯 ☐ 2. 自由業・商工業・サービス業等を個人で経営している世帯 ☐ 3. 企業・個人商店等(官公庁を除く)の常用勤労者世帯で勤め先の従業員数が1人から99人までの世帯 (日々又は1年未満の契約の雇用者は5) ☐ 4. 3にあてはまらない常用勤労者世帯及び会社団体の役員の世帯(日々又は1年未満の契約の雇用者は5) ☐ 5. 1から4にあてはまらないその他の仕事をしている者のいる世帯 ☐ 6. 仕事をしている者のいない世帯 (国勢調査の年... 年...の4月1日から翌年3月31日までに届出をするときだけ書いてください)					
	(9) 夫妻の職業	夫の職業		妻の職業			
	(10) その他						
	届出人署名 (※押印は任意)	夫 印		妻 印			
	事件簿番号			住所を定めた年月日			
				☐ 令和 年 月 日			

Ek-1: Boşanma Bildirim Formu (Sayfa 2/2)

記入の注意

鉛筆や消えるボールペンなどで書かないでください。
届出人や証人の印を押すときはそれぞれ別のもを使用し朱肉で押印してください。

証 人 (協議離婚のときだけ必要です)	
署 名 (※押印は任意)	印
生 年 月 日	大正・昭和 平成・西暦 年 月 日
住 所	大正・昭和 平成・西暦 年 月 日
本 籍	番 地 番

父母が離婚するときは、面会交流や養育費の分担など子の監護に必要な事項についても父母の協議で定めることとされています。この場合には、子の利益を最も優先して考えなければならないこととされています。

- ・未成年の子がいる場合は、次の□のあてはまるものにしるしをつけてください。
 - 面会交流について取決めをしている。
 - まだ決めていない。
- ・経済的に自立していない子(未成年の子に限られません)がいる場合は、次の□のあてはまるものにしるしをつけてください。
 - 養育費の分担について取決めをしている。
 - 取決め方法: 公正証書 それ以外
 - まだ決めていない。

詳しくは、各市区町村の窓口において配布している「子どもの養育に関する合意書作成の手引きとQ&A」をご覧ください。面会交流や養育費のほか、財産分与、年金分割等、離婚をするときに考えておくべきことをまとめた情報を法務省ホームページ内にも掲載しています。

日本司法支援センター(法テラス)では、面会交流の取決めや養育費の分担など離婚をめぐる問題について、相談窓口等の情報を無料で提供しています。無料法律相談や弁護士費用等の立替えをご利用いただける場合もありますので、お問い合わせください。

【法テラス・サポートダイヤル】0570-078374
【公式ホームページ】<https://www.houterasu.or.jp>

→ 今後も離婚の際に存していただく氏を称する場合には、左の欄には何も記載しないでください。(この場合にはこの離婚届と同時に別の届書を提出する必要があります。)
「筆頭者の氏名」には、戸籍のはじめに記載されている人の氏名を書いてください。

→ 同居を始めたときの年月は、結婚式をあげた年月又は同居を始めた年月のうち早い方を書いてください。

- ・ □には、あてはまるものに☑のようにしるしをつけてください。
- ・ 届書1通と婚姻中の戸籍謄本(戸籍全部事項証明書)1通の添付をお願いします。また、夫妻の一方が婚姻前の戸籍に戻るときは、戻る人の婚姻前の戸籍謄本(戸籍全部事項証明書)も添付してください。ただし、京都市内の区役所(支所・出張所)へ届けるときは、添付するべき戸籍謄本の本籍が市内の場合は、添付は不要です。
- ・ その他に必要なもの
 調停離婚のとき→調停調査の謄本 審判離婚のとき→審判書の謄本と確定証明書
 和解離婚のとき→和解調査の謄本 認諾離婚のとき→認諾調査の謄本
 判決離婚のとき→判決書の謄本と確定証明書
- ・ 届け出られた事項は、人口動態調査(統計法に基づく基幹統計調査、厚生労働省所管)にも用いられます。

→ 婚姻中の氏名で必ず本人が書いてください。

本人確認			
届出人	確認内容	通知	
市 夫	来・済(免・旅・マ・)	要・不要	
区 妻	来・済(免・旅・マ・)	要・不要	
不受理申出の提出がないことを確認済			
町 届出人	確認先		
村 夫	() 役所・役場 担当者() ☐ 端未確認		
使 妻	() 役所・役場 担当者() ☐ 端未確認		
用 通知	令和 年 月 日		
欄 本人確認	不受理申出確認	通知	

連絡先 夫 電話() - 自宅・携帯・勤務先・呼出() 妻 電話() - 自宅・携帯・勤務先・呼出()	使 者	住所 氏名 確認 済(免・旅・マ・)・未
---	-----	-------------------------

(R4.2)

Ek-2: Alındı Belgesi Örneği¹⁹³

受 理 証 明 書

届 出	離婚届
届 出 日	令和2年11月19日
夫 (届出人)	【氏名】 ██████████ 【本籍】 京都府 ██████████ ██████████ 【生年月日】 昭和52年12月6日
妻 (届出人)	【氏名】 ██████████ 【国籍】 中国 【生年月日】 西暦1982年9月21日
届出の要旨	【離婚の種別】 協議離婚
備考	

上届出は、令和2年11月19日受理したことを証明する。

令和2年11月19日

京都府京 ██████████

For legalization by the foreign consular in Japan,
this is to certify that the Seal affixed to this document
is genuine.
Osaka, DEC 14 2020 岡野尚未
ASANO Naomichi
Official, Ministry of Foreign Affairs
(Consular Service Division)

Belgedeki kutunun altında ‘*Yukarıdaki bildirim, ... tarihinde alındığımı ispatlar.*’ ifadesi yazmakta olup, belgenin başka hiçbir yerinde bu işlemin usûlüne göre kesinleştiğini gösterir bir ibare bulunmamaktadır. Bildirim yapıldığı tarih ile belediyenin alındı işlemini gerçekleştirdiği tarih aynıdır. Sayfanın alt kısmında Dışişleri Bakanlığı şerhi görülmektedir.

¹⁹³ <<https://ryoujinshou.net/%EF%BD%8Dibun.html>> (Erişim: 10.10.2024)

KAYNAKÇA

- Lale Ayhan İzmirli, 'Nüfus Hizmetleri Kanunu Madde 27/A Çerçevesinde Yabancı Ülkelerde Verilen Boşanma Kararlarının İdari Yoldan Tanınması' (2018) 22(4) Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 67-126
- Sercan Ecemiş, 'MÖHUK Dışında Düzenlenen Tanıma ve Tenfiz Kuralları' (2020) 22(1) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 357-395
- Nuray Ekşi, *Milletlerarası Özel Hukukta Medeni Olmayan Evliliklerin ve Adli Olmayan Boşanmaların Tanınması* (Beta 2012)
- Nuray Ekşi, *Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi* (Beta, 2013)
- Takayuki Endou, 'Dai 5 Shou' Jun Nakagawa ve Tomiyuki Ogawa (ed) içinde, *Kazokuhou* (Dai 2 Han, Houritsubunkasha 2023) (遠藤隆幸(著), 第5章, 中川淳・小川富之(編)『家族法, 第2版』法律文化社, 2023年)
- Richard Feld, Çifte Vatandaşların Evlenme ve Boşanmalarının *Hukukî Sonuçları* (Yetkin, 2024)
- Kousuke Fukuichi, 'Kyougi Rikon Seido no Kaizensaku' Shuuhei Ninomiya (ed) içinde, *Gendai Kazokuhou Kouza - Dai 2 Kan - Konin to Rikon* (Nippon Hyouronsha 2021) (福市航介(著), 協議離婚制度の改善策, 二宮周平(編), 『現代家族法講座・第5巻・国際化と家族』日本評論社, 2021年)
- Salimya Ganiyeva, 'Türk ve Rus Federasyonu Milletlerarası Usûl Hukukunda İdari Boşanma Kararlarının Tanınması Sorunu' (2013) 33(1) MHB 30-60
- Cemil Güner, 'Türk Hukukunda Yabancı Boşanma Kararlarının Tanıma Kararı Alınmaksızın Tescili' (2019) 9(2) Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 299-325
- Sezen Gürhan, *Türk Hukukunda Yabancı Boşanma Kararlarının Tanınması ve Tescili - Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi* (Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2019)
- Takeshi Hitomi, 'Dai 2 Shou' Kaoru Inaba, Takeshi Hitomi, Hiroaki Murakami ve Masako Maeda içinde, *Gyouseihou* (Dai 4 Han, Yuuhikaku 2018) (人見剛(著), 第2章, 稲葉馨・人見剛・村上裕章・前田雅子(編)『行政法, 第4版』有斐閣, 2018年)
- Burak Huysal, 'Nüfus Hizmetleri Kanunu Kapsamında Yabancı Boşanma Kararlarının Doğrudan Tescili' (2017) 37(2) MHB 473-507
- Michiko Ishii, 'Part 2 - III' Yukiko Inubushi, Michiko Ishii, Fumiko Tsuneoka ve Tomoko Matsuo içinde, *Shinzoku-Souzokuhou* (Dai 3 Han, Koubundou 2020) (石井美智子(著), Part 2 - III, 大伏由子・石井美智子・常岡史子・松尾知子(編)『親族・相続法, 第3版』弘文堂, 2020年)
- Katsuhiko Itagaki, 'Dai 2 Hen - Dai 1 Shou' Hirotake Masaki, Katsuhiko Itagaki, Akemi Yokota ve Toshiaki Kaidou içinde, *Nyuumon Gyouseihou* (Yuuhikaku 2023) (板垣勝彦(著), 第2編・第1章, 正木宏長・板垣勝彦・横田明美・海道俊明『入門行政法』有斐閣, 2023年)
- Makoto Itou, *Shinzoku - Souzoku* (Dai 3 Han, Koubundou 2013) (伊藤真(著)『親族・相続, 第3版』弘文堂, 2013年)

Naoko Kano, 'Dai 3 Shou' Mika Aotake, Yasuhiko Watanabe, Naoko Kano, Kiyoko Nishi, Tokiyo Shimizu ve Sakiko Miyamoto içinde, *Shin Haiburiddo Minpou 5 - Kazokuhou* (Dai 2 Han, Houritsubunkasha 2024) (鹿野菜穂子 (著), 第3章, 青竹美佳・渡邊泰彦・鹿野菜穂子・西希代子・冷水登紀代・宮本誠子『家族法 第2版』法律文化社, 2024年)

Takako Kawamura, *Kazokuhou no Michi Annai* (Houritsu Bunkasha 2018) (川村隆子 (著)『家族法の道案内』法律文化社, 2018年)

Duygu Kaynakçioğlu, *Evliliğin Sona Ermesine İlişkin Yabancı Adli ve İdari Kararların Nüfus Kütüğüne Doğrudan Tescili* (Seçkin 2021)

Kousuke Kitami, 'Dai 8 Kou' Takemichi Hatakeyama ve Yasushi Shimoi (ed) içinde, *Hajimete no Gyouseihou* (Dai 4 Han, Sanseidou 2023) (北見宏介 (著), 第8講, 畠山武道・下井康史 (編)『初めての行政法, 第4版』三省堂, 2023年)

Takeshi Kojima, Satoko Date ve Hideo Mizutani, *Gendai Kazoku no Hou to Jitsumu* (Nihon Kajo Shuppan 2015) (小島妙子・伊達聡子・水谷英夫 (著)『現代家族の法と実務』日本加除出版, 2015年)

Atsumi Kubota, *Kazokuhou - Minpou wo Manabu* (Dai 4 Han, Yuuhikaku 2019) (窪田充見『家族法, 民法を学ぶ, 第4版』有斐閣, 2019年)

Haruo Kuguminato, 'Dai 4 Shou' Haruo Kuguminato, Fukuji Ochiai ve Katsuya Kasahara içinde, *Hanrei Kazokuhou* (Seibundou, 2010) (久々湊晴夫 (著), 第4章, 落合福司・笠原克也 (編)『判例家族法』成文堂, 2010年)

Kazuhiko Matsuhisa, 'Dai 7 Shou' Tomiyuki Ogawa (ed) içinde, *Yuurika Minpou 5 - Shinzoku-Souzoku* (Houritsu Bunkasha 2019) (松久和彦 (著), 第7章, 小川富之 (編)『ユーリカ民法5, 親族・相続』法律文化社, 2019年)

Tadaki Matsukawa, *Minpou - Shinzoku/Souzoku* (Dai 7 Han, Yuuhikaku 2022) (松川正毅 (著)『民法 親族・相続, 第7版』有斐閣, 2022年)

Takahiro Mizuno, 'Dai 3 Shou' Atsushi Motoyama, Mika Aotake, Kaori Habu ve Takahiro Mizuno içinde, *Kazokuhou* (Dai 3 Han, Nippon Hyouronsha 2021) (水野貴浩 (著), 第3章, 本山敦・青竹美佳・羽生香織・水野貴浩『家族法, 第3版』日本評論社, 2021年)

Miyako Motozawa, 'V- Rikon' Miyako Motozawa, Mami Oosugi, Daisuke Takahashi ve Yue Fuu içinde, *Yoku Wakaru Kazokuhou* (Mineruba Shobou 2014) (本澤巳代子 (著), V-離婚, 本澤巳代子・大杉麻美・高橋大輔・付月『よくわかる家族法』ミネルヴァ書房, 2014年)

Yasushi Nakanishi, 'Shougai Rikon wo meguru Wa ga Kuni Kokusai Shihou no Genjou to Kadai' Shuuhei Ninomiya (ed) içinde, *Gendai Kazokuhou Kouza - Dai 5 Kan - Kokusaika to Kazoku* (Nippon Hyouronsha 2021) (中西康 (著), 涉外離婚を巡る我が国国際私法の現状と課題, 二宮周平 (編), 『現代家族法講座-第5巻 国際化と家族』日本評論社, 2021年)

Shuuhei Ninomiya, *Kazokuhou* (Dai 5 Han, Shinseisha 2019) (二宮周平 (著)『家族法, 第5版』新生社, 2019年)

Shuuhei Ninomiya, Yasuyuki Matsumoto (sup), *Kyougi Rikon Mondai Kenkyuukai* (ed), *Mudan Rikon Taiou Manyuaru - Gaikokujin Shien no tame no Jitsumu to Kadai*, (Nihon Kajo Shuppan 2019) (二宮周平＝松本康之 (監修) 協議離婚問題研究会 (編) 『無町離婚対応マニュアルー外国人支援のための実務と課題』 日本加除出版, 2019年)

Kikumi Noguchi, 'Dai 8 Shou' Mitsuru Noro, Kikumi Noguchi, Junko Iijima ve Jiro Minato içinde, *Gyouseihou* (Dai 3 Han, Yuuhikaku 2023) (野口貴公美 (著), 第8章, 野呂充・野口貴公美・飯島淳子・湊二郎 『行政法, 第3版』 有斐閣, 2023年)

Yasuhiro Okuda, *Kokusai Kazokuhou* (Dai 2 Han, Akashi Shoten 2020) (奥田安弘 (著) 『国際家族法, 第2版』 明石書店, 2020年)

Kyouko Okuyama, *Kore kara no Kazoku no Hou-1-Shinzoku no Houhen* (Fureki Shobou 2002) (奥山恭子 (著) 『これからの家族の法・1・親族の法編』 不磨書房, 2002年)

Sibel Özel, Mustafa Erkan, Hatice Selin Pürselim ve Hüseyin Akif Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk* (İkinci Baskı, On İki Levha 2023)

Keiko Sakurai ve Hiroyuki Hashimoto, *Gyouseihou* (Dai 6 Han, Koubundou 2019) (櫻井敬子・橋本博之 (著) 『行政法, 第6版』 弘文堂, 2019年)

Vildan Sezişli, 'Yabancı Ülkelerin Adli veya İdarî Makamlarınca Verilen Boşanma Kararlarının Nüfus Hizmetleri Kanunu m.27/A Çerçevesinde Tanınması İçin Öngörülen "Kararla İlgili Türkiye'de Açılmış ve Halen Devam Eden veya Reddedilmiş Dava Bulunmaması Şartı"nın Değerlendirilmesi' (2022) 42(1) PPIL 249-291

Mamoru Suda, 'Dai 1 Shou' Hikaru Takagi, Takayoshi Tsuneoka ve Mamoru Suda içinde, *Joukai Gyousei Tetsuzukihou* (Koubundou, 2017) (須田守 (著), 第1章, 高木光・常岡孝好・須田守 『条解行政手続法』 弘文堂, 2017年)

Cemal Şanlı, Emre Esen ve İnci Ataman-Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk* (11. Bası, Beta 2024)

Ebru Şensöz Malkoç, *Aile Hukukuna İlişkin Yabancı Kararların Tanınması* (On İki Levha 2017)

Ebru Şensöz, 'Türkiye'nin Taraf Olduğu Bazı Milletlerarası Sözleşmeler Çerçevesinde Doğrudan Tanıma Usûlü' (2012) 11(22) 10. Yıl'a Armağan İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 389-444

Yasushi Shimoi, 'Dai 17 Kou' Takemichi Hatakeyama ve Yasushi Shimoi (ed) içinde, *Hajimete no Gyouseihou* (Dai 4 Han, Sanseidou 2023) (下井康史 (著), 第17講, 畠山武道・下井康史 (編) 『初めての行政法, 第4版』 三省堂, 2023年)

Takehiko Shintani, *Shougai Koseki no Riron to Jitsumu - Kihon Tsuutatsu no Kaisetsu*, (Teihan 2021) (新谷雄彦 (著) 『涉外戸籍の理論と実務ー基本通達の解説ー』 テイハン, 2021年)

Hikaru Takagi, 'Dai 5 Shou' Hikaru Takagi, Takayoshi Tsuneoka ve Mamoru Suda içinde, *Joukai Gyousei Tetsuzukihou* (Koubundou, 2017) (高木光 (著), 第5章, 高木光・常岡孝好・須田守 『条解行政手続法』 弘文堂, 2017年)

Shigeru Takahashi, *Gyouseihou* (Dai 3 Han, Koubundou 2023) (高橋滋 (著) 『行政法, 第3版』 弘文堂, 2023年)

Chika Takenaka, ‘Dai 3 Shou’ Makinori Gotou, Masahiko Takizawa ve Naoya Katayama (ed) içinde, *Purosesu Kougi Minpou VI - Kazoku* (Shinsansha 2024) (竹中智香 (著), 第3章, 後藤卷則・滝沢昌彦・片山直也 (編), 『プロセス講義, 民法-VI 家族』 信山社, 2024年)

Feriha Bilge Tanrıbilir, ‘Türk Hukukunda Yabancı Makamlarca Verilen Boşanma Kararlarının Tanınmasına İlişkin Gelişmeler’ Vahit Doğan, Alper Çağrı Yılmaz ve Lale Ayhan İzmirli (ed) içinde, *Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Meseleler Sempozyumu - 18, 20 Nisan 2018-Antalya* (Savaş 2019)

Teruaki Tayama, *Jirei de Manabu Kazokuhou* (Dai 5 Han, Hougaku Shoin 2019) (田山輝明 (著) 『事例で学ぶ家族法, 第5版』 法学書院, 2019年)

Fumio Tokotani, ‘Dai 3 Shou’ Fumio Tokotani, Yu Kamitani ve Tomoko Inagaki (ed) içinde, *Shinpurimeeru Minpou 5 - Kazokuhou* (Dai 2 Han, Houritsubunkasha 2020) (床谷文雄・神谷遊・稲垣朋子 (編) 『新プレミアム民法5, 家族法, 第2版』 法律文化社, 2020年)

Fumiko Tsuneoka, *Kazokuhou* (Shinseisha 2020) (常岡史子 (著), 『家族法』 新生社, 2020年)

Uğur Tütüncübaşı, ‘Yabancı Kararların Türk Hukukunda Tanınması Konusunda 690 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Düzenlenen Yenilikler (2017) 19(2) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 103-127

Katsuya Uga, *Gyouseihou* (Dai 3 Han, Yuuhikaku 2023) (宇賀克也 (著) 『行政法, 第3版』 有斐閣, 2023年)

Takeo Ukon, ‘Dai 1 Shou’ Yoshihiko Satou, Shouji Itou ve Takeo Ukon içinde, *Minpou V - Shinzoku/Souzoku* (Dai 4 Han, Yuhikaku 2012) (右近健男 (著), 第1章, 佐藤義彦・伊藤昌司・右近健男 『民法-V, 親族・相続, 第4版』 有斐閣, 2012年)

Ayfer Uyanık Çavuşoğlu, *Türk Milletlerarası Özel Hukukunda Boşanma* (Beta, 2006)

Merve Ürem Çetinel ve Biset Sena Güneş, ‘Mahkeme Dışı Boşanma Kurumu ve Türk Hukukunun Bu Kuruma Yaklaşımı’ (2020) 1 Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi 309-340

Sakae Wagatsuma, Tooru Ariizumi, Hiroshi Endou, Takeshi Kawai ve Toyohiro Nomura, *Minpou 3 - Shinzokuhou/Souzokuhou* (Dai 5 Han, Keisoushobo 2024) (我妻榮・有泉亨・遠藤浩・川井健・野村豊弘 (著) 『民法3 親族法・相続法, 第5版』 勁草書房, 2024年)

Tadasu Watari, ‘Dai 3 Hen’ Toshifumi Sowa, Hiroshi Yamada ve Tadasu Watari içinde, *Gendai Gyouseihou Nyuumon* (Yuuhikaku 2023) (亘理格 (著), 第3編, 曾和俊文・山田洋・亘理格 『現代行政法入門』 有斐閣, 2023年)

Kazuhiro Yamakawa, *Koseki Jitsumu no Riron to Kazokuhou*, (Nihon Kajo Shuppan 2013) (山川一陽 (著) 『戸籍実務の理論と家族法』 日本加除出版, 2013年)

Kazuhiro Yamakawa, *Shinzokuhou/Souzokuhou Kougi* (Dai 7 Han, Nihon Kajo Shuppan 2021) (山川一陽 (著) 『親族法・相続法講義, 第7版』 日本加除出版, 2021年)

Hiroshi Yamada, 'Dai 2 Hen' Toshifumi Sowa, Hiroshi Yamada ve Tadasu Watari içinde, *Gendai Gyouseihou Nyuumon* (Dai 5 Han, Yuuhikaku 2023) (山田洋 (著), 第2編, 曾和俊文・山田洋・亘理格 『現代行政法入門』 有斐閣, 2023年)

Tsuneo Yoshida ve Waichirou Iwashi, *Shinzokuhou - Souzokuhou* (Dai 6 Han, Dougakusha 2022) (吉田恒雄・岩志和一郎 (著) 『親族法・相続法, 第6版』 同学社, 2022年)

Kousei Roudou Shou, '*Reiwa 4 Nendo Rikon ni kansuru Toukei no Gaikyou - Jinkou Doutai Toukei Tokushu Houkoku*' (厚生労働省, 令和4年度「離婚に関する統計」の概況 - 人口動態統計特殊報告) <<https://www.mhlw.go.jp/toukei/saikin/hw/jinkou/tokusyu/riikon22/dl/gaikyo.pdf>> (Erişim: 10.10.2024)